

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет гуманітарно-педагогічний

УДК 327:93:(477+100-622)

ПОГОДЖЕНО

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Декан факультету

Завідувач кафедри

_____ 20_ р.

_____ 20_ р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

Відносини України з військово-політичними блоками

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма Міжнародні відносини

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

_____ **Керівник магістерської кваліфікаційної роботи**

Виконала _____ **Шестопалова Д. К.**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет гуманітарно-педагогічний

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ 20__ року

ЗАВДАННЯ

**ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТЦІ ШЕСТОПАЛОВІЙ ДАР'І КИРИЛІВНІ**

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма Міжнародні відносини

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Відносини України з військово-політичними блоками», затверджена наказом ректора НУБіП України від «27» жовтня 2023р. №1962С

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи:

1. Міжнародні угоди та документи, що регламентують співпрацю з НАТО та іншими блоками.
2. Вітчизняна та зарубіжна література з міжнародних відносин і безпеки.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Історія та сучасний стан відносин України з військово-політичними структурами.
2. Наслідки співпраці України з блоками для національної безпеки.

Дата видачі завдання «_____» _____ 20__ р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ Шевченко Н. В.

Завдання прийняла до виконання _____ Шестопалова Д. К.

РЕФЕРАТ

Назва магістерської роботи: «Відносини України з військово-політичними блоками».

Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, у якому обґрунтовано актуальність теми, мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, теоретичну і практичну цінність, а також наведено інформацію про апробацію роботи, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Основний текст роботи містить 80 сторінок, 56 джерел використаної літератури.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету і завдання роботи, об'єкт і предмет дослідження, використані методи, теоретичну значущість і прикладну цінність роботи. Висвітлено інформацію про апробацію результатів дослідження та участь автора у науковій діяльності.

У першому розділі розглянуто поняття, класифікацію та історичні аспекти виникнення військово-політичних блоків. Проведено аналіз теоретичних підходів до вивчення міжнародних відносин (неореалізм, лібералізм, конструктивізм) у контексті співпраці України з НАТО та іншими блоками. Описано методи дослідження, включно з історичним, порівняльним та системним підходами.

У другому розділі проаналізовано етапи становлення співпраці України з НАТО, починаючи з 1991 року, включаючи підписання Хартії про особливе партнерство. Описано відносини України з іншими військово-політичними блоками, такими як ОДКБ, та розглянуто чинники, що впливають на вибір України у співпраці.

У третьому розділі вивчено вплив співпраці з НАТО на національну безпеку України, включаючи реформування оборонного сектору. Проведено оцінку перспектив інтеграції України до Альянсу, а також зроблено прогноз щодо подальшого розвитку відносин України з військово-політичними блоками.

У роботі зроблено висновок, що інтеграція України до НАТО є пріоритетним напрямом безпекової політики держави. Співпраця з військово-політичними блоками сприяє посиленню обороноздатності України,

реформуванню її збройних сил і зміцненню міжнародної стабільності. Оцінено ключові виклики та можливості у взаємодії з міжнародними структурами безпеки.

Ключові слова: військово-політичні блоки, НАТО, національна безпека, міжнародні відносини, євроатлантична інтеграція.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

EUAM — Консультативна місія Європейського Союзу з реформування сектору безпеки.

PESCO — Постійна структурована співпраця Європейського Союзу.

АНЗЮС — Тихоокеанський пакт безпеки (Австралія, Нова Зеландія, США).

ГУАМ — Організація для демократії та економічного розвитку (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова).

МЗС — Міністерство закордонних справ.

НАТО — Організація Північноатлантичного договору.

ОДКБ — Організація Договору про колективну безпеку.

ООН — Організація Об'єднаних Націй.

ПЗМ — Партнерство заради миру.

СЕАТО — Організація договору Південно-Східної Азії.

СПБО — Спільна політика безпеки та оборони (Європейський Союз).

СРСР — Союз Радянських Соціалістичних Республік.

ШОС — Шанхайська організація співробітництва.

ЄАЕС — Євразійський економічний союз.

ЄС — Європейський Союз.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ БЛОКІВ	10
1.1. Поняття, класифікація та історія військово-політичних блоків.....	10
1.2. Теоретичні підходи до аналізу міжнародних відносин.	24
1.3. Методи дослідження міжнародних відносин у контексті взаємодії України з військово-політичними блоками.....	26
Висновки до розділу I	28
РОЗДІЛ II. ОГЛЯД ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИМИ БЛОКАМИ	30
2.1. Етапи становлення та розвитку відносин України з НАТО.	30
2.2. Відносини України з іншими військово-політичними блоками та альянсами.	38
2.3. Фактори, що впливають на вибір України у відносинах з військово- політичними блоками.	50
Висновки до розділу II.....	52
РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ ТА ПЕРСПЕКТИВ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИМИ БЛОКАМИ	54
3.1. Вплив співпраці з військово-політичними блоками на національну безпеку України.....	54
3.2. Аналіз перспектив інтеграції України до військово-політичних структур.....	62
3.3. Прогнозування майбутнього розвитку відносин України з військово- політичними блоками.	66
Висновки до розділу III	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах міжнародної нестабільності і геополітичної напруженості питання забезпечення національної безпеки України є ключовим завданням державної політики. Розвиток відносин з військово-політичними блоками, такими як НАТО, є стратегічним пріоритетом для зміцнення обороноздатності та гарантування суверенітету України. Це дослідження набуває особливої актуальності в контексті викликів, спричинених російською агресією та необхідністю інтеграції України у євроатлантичну систему безпеки.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є аналіз впливу співпраці України з військово-політичними блоками на її національну безпеку, а також перспективи інтеграції України в міжнародні структури безпеки. Основними завданнями дослідження є:

- Визначення теоретичних основ функціонування військово-політичних блоків.
- Аналіз історії та сучасного стану відносин України з НАТО та іншими військово-політичними структурами.
- Оцінка наслідків взаємодії України з блоками для її національної безпеки.
- Прогнозування перспектив подальшої співпраці України з військово-політичними блоками.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є міжнародні відносини України у сфері безпеки. Предметом є співпраця України з військово-політичними блоками, зокрема НАТО, та її вплив на національну безпеку.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано широкий спектр наукових методів, які забезпечують всебічний аналіз обраної теми. Історичний метод дозволив простежити еволюцію відносин України з військово-політичними блоками, системний підхід — розглядати взаємодію в рамках глобальної системи міжнародних відносин, а порівняльний аналіз — виявити відмінності та спільні риси у співпраці з НАТО та іншими блоками. Окрім цього, кількісні методи забезпечили аналіз статистичних даних щодо оборонної

співпраці, а якісні методи дозволили вивчити політичні заяви, офіційні документи та нормативні акти. Такий комплексний підхід дозволив забезпечити об'єктивність та всебічність висновків.

Теоретична значущість і прикладна цінність. Теоретична значущість роботи полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення зовнішньополітичної стратегії України в умовах загроз глобальної безпеки. Прикладна цінність результатів дослідження полягає у можливості використання їх для розробки політичних рішень, спрямованих на інтеграцію України до НАТО та зміцнення обороноздатності країни.

Ступінь дослідження проблеми відносин України з військово-політичними блоками базується на працях, що охоплюють історичні, теоретичні та прогностичні аспекти. Історичний розвиток взаємин України з НАТО детально проаналізовано в роботах І. Артємова, зокрема в контексті підписання Хартії про особливе партнерство, а також у дослідженнях О. Потехіна та І. Тодорова, які висвітлюють геополітичні трансформації та їхній вплив на безпекову політику України. Ці джерела дозволяють простежити еволюцію взаємодії України з ключовими міжнародними акторами.

Теоретичні підходи, що пояснюють міжнародні відносини України, представлені в роботах З. Бжезінського та аналітичних матеріалах Центру Разумкова. Вони висвітлюють моделі колективної безпеки та стратегічні перспективи євроатлантичної інтеграції. Прогнозування подальшого розвитку співпраці та оцінка впливу реформ оборонного сектору України на відносини з НАТО викладені у звітах стратегічних ініціатив Альянсу. Таким чином, дослідження спирається на широкий спектр джерел, які забезпечують всебічний аналіз проблеми.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження були представлені на двох всеукраїнських науково-практичних вебінарах:

1. Безпекове питання, як один із пріоритетних напрямків співпраці Україна – ЄС. Європейський вибір України: історичний аспект, сьогодення та перспективи : Всеукр. науково-практ. вебінар, м. Київ, 9 трав. 2024 р.

2. Синергія євроінтеграції та співпраці з військово-політичними блоками: майбутнє безпеки України. Цілі сталого розвитку України в пан'європейському контексті: Всеукр. науково-практ. вебінар, м. Київ, 26 верес. 2024 р.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Основний текст роботи займає 80 сторінок, додатки відсутні. У тексті використано 56 джерел літератури. У вступі обґрунтовано актуальність теми, мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, теоретичну і практичну цінність, а також наведено інформацію про апробацію роботи.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ БЛОКІВ

1.1. Поняття, класифікація та історія військово-політичних блоків.

Військово-політичний блок є складною міждержавною структурою, що формується на основі спільних інтересів у сфері безпеки, оборони та зовнішньої політики [56, с. 316]. Основною метою таких блоків є колективна оборона, взаємна підтримка у випадку військових загроз та зміцнення стабільності в міжнародних відносинах [56, с. 315]. Військово-політичний блок об'єднує декілька держав, що беруть на себе зобов'язання взаємодії у військовій сфері, у тому числі спільну участь у воєнних операціях, обмін розвідувальною інформацією, координацію оборонної політики та спільне планування [2, с. 30].

Головним принципом таких блоків є колективна оборона, яка передбачає, що напад на одну з держав-членів розглядається як напад на весь блок [2, с. 38]. Це, зокрема, закріплено в Статті 5 Вашингтонського договору НАТО [22]. Колективна оборона зміцнює безпеку країн-членів, оскільки потенційний агресор стикається з перспективою протистояти не одній державі, а цілому блоку [2, с. 30].

Військово-політичні блоки вимагають високого рівня координації між державами-членами не тільки у військовій, але й у політичній сфері [24, с. 91]. Це означає спільне прийняття стратегічних рішень, координацію зусиль на міжнародній арені та узгодження дій у кризових ситуаціях [6, с. 208].

Військово-політичні блоки часто формуються для досягнення певних стратегічних цілей [29, с. 318]. Це може бути стримування певної держави чи групи держав, захист власних геополітичних інтересів, підтримка стабільності в регіоні або забезпечення колективного захисту від зовнішніх загроз [32, с. 36]. Військово-політичні блоки зазвичай базуються на офіційних міжнародних договорах, які визначають права, обов'язки та механізми взаємодії держав-членів [53, с. 5]. Такі договори містять положення про спільну оборону, військове

співробітництво та організаційні механізми. Для координації дій у багатьох блоках створюються постійні органи управління, такі як штаби, ради або комітети, що відповідають за управління блоком і прийняття рішень [29, с. 31].

Держави-члени блоків зобов'язуються надавати один одному підтримку у разі військових, економічних чи інших загроз [2, с. 9]. Ця підтримка може включати як прямі військові дії (наприклад, розгортання військ), так і дипломатичні, економічні чи гуманітарні заходи.

До складу військово-політичного блоку входять суверенні держави, які об'єднуються на основі спільних інтересів та загроз [36, с. 245]. Кількість держав може варіюватися, як від невеликої кількості країн у регіональних блоках (наприклад, ОДКБ), так і до великих міжнародних організацій, таких як НАТО.

Військово-політичні блоки мають складну організаційну структуру, що забезпечує їх функціонування [47, с. 12]. До таких механізмів можна віднести спільні штаби, військові ради, комісії з розвідки та спеціальні комітети для координації дій. Ці структури забезпечують оперативну ефективність блоків у разі кризових ситуацій або військових конфліктів.

Кожна держава-член зобов'язується дотримуватися положень договору або статуту блоку, що передбачає обов'язковість виконання рішень щодо колективної оборони [24, с. 92]. Крім того, участь у військових навчаннях, внески у бюджет блоку та взаємодія в межах узгоджених стратегій безпеки є невід'ємною частиною зобов'язань [14, с. 10].

Військово-політичні блоки є важливими акторами в міжнародній політиці, оскільки вони сприяють реалізації зовнішньої політики своїх членів через спільні дії на міжнародній арені [56, с. 321]. Це може включати участь у миротворчих місіях, спільні санкції або дипломатичні ініціативи, спрямовані на зміцнення глобальної безпеки.

Військово-політичні блоки слід відрізнити від інших міжнародних організацій та об'єднань. На відміну від економічних або культурних союзів, основна мета блоків — це захист, безпека і протидія зовнішнім загрозам [55, с. 5]. Хоча блоки можуть співпрацювати у сфері економіки, технологій чи науки,

їхній фокус залишається на обороні та зовнішній політиці [33, с. 35-58]. Крім того, на відміну від глобальних організацій, таких як ООН, військово-політичні блоки мають обмежену кількість учасників і орієнтовані на певні геополітичні або регіональні інтереси.

Військово-політичні блоки є важливими елементами міжнародної системи безпеки та колективної оборони [2, с. 9]. Вони створюються для захисту інтересів своїх учасників, зменшення ризиків зовнішньої агресії, а також координації військових та політичних зусиль. Існує різноманіття класифікацій військово-політичних блоків, які базуються на різних критеріях, таких як цілі, склад, функціональні особливості та географічне розташування. Основні класифікації включають наступні типи:

За цілями створення та функціонування:

1. Оборонні військово-політичні блоки. Створюються для колективної оборони та захисту від зовнішньої агресії. Прикладом є НАТО, який заснований на принципах колективної безпеки та гарантіях взаємодопомоги у разі нападу на одного з членів.
2. Наступальні військово-політичні блоки. Формуються з метою координації дій для здійснення спільних військових операцій. Історичним прикладом є Троїстий союз (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія) напередодні Першої світової війни.
3. Стабілізаційні блоки. Їх основною метою є стабілізація ситуації в регіоні, запобігання конфліктам та сприяння миру. Таким блоком можна вважати Організацію договору про колективну безпеку (ОДКБ), яка діє в рамках пострадянського простору.

За географічним принципом:

1. Регіональні військово-політичні блоки. Діють у межах певного регіону, їх діяльність спрямована на забезпечення безпеки конкретної території [36, с. 205]. Наприклад, ОДКБ у рамках СНД, АНЗЮС в зоні Тихоокеанського регіону.

2. Глобальні військово-політичні блоки. Охоплюють країни з різних частин світу та мають більш широкий мандат. Прикладом може слугувати НАТО, до якого входять країни Європи та Північної Америки.

За складом учасників:

1. Однотипні блоки. До складу входять країни, які мають подібний рівень військового та економічного розвитку. Наприклад, Європейський Союз має окремі структури, що координують оборонну політику країн-членів.
2. Різнотипні блоки. Об'єднують держави з різним рівнем розвитку, які прагнуть досягти певної рівноваги сил в регіоні або на глобальному рівні.

1.2.4. За структурою організації та механізмом прийняття рішень

1. Централізовані блоки. Мають чітку структуру командування, єдиний координаційний центр та вертикаль прийняття рішень. До прикладу, НАТО має єдину командну структуру та координаційний центр в Брюсселі.
2. Децентралізовані блоки. Країни-члени діють більш автономно, рішення приймаються за принципом консенсусу, і кожна держава має право вето на ключові рішення. Прикладом є ОДКБ, де рішення приймаються колегіально.

За правовим статусом:

1. Формалізовані блоки. Діяльність яких регулюється офіційними угодами та статутами. До них належать такі організації, як НАТО та ОДКБ.
2. Неформальні альянси та коаліції. Їх існування базується на неофіційних домовленостях або спільних інтересах держав. Прикладом можуть бути коаліції, створені для проведення спільних операцій, як, наприклад, коаліція під керівництвом США під час війни в Іраку у 2003 році.

За характером членства:

1. Відкриті блоки. Куди можуть вступати нові члени, якщо вони відповідають певним критеріям. Наприклад, політика «відкритих дверей» НАТО.

2. Закриті блоки. До складу яких не передбачено вступ нових членів. Зазвичай це блоки, створені для вирішення певних конфліктних ситуацій, після чого вони розпускаються або переходять в стан неактивності.

Після Другої світової війни, коли Німеччина була поділена на зони окупації, СРСР виявив незадоволення політикою США та їхніх союзників щодо західної частини країни. Напруженість між східним і західним блоками зростала, і Берлін став ареною їхньої боротьби за вплив.

Радянський Союз, який першим зайняв Берлін, вважав місто своїм і намагався підпорядкувати його повністю. Однак, західні союзники, хоча й не мали такого сильного впливу на початку, зуміли організувати опір. Вони підтримали антирадянські сили в Берліні, що призвело до зростання незалежності міста від СРСР.

Щоб змінити ситуацію на свою користь, радянське керівництво вирішило застосувати силу. У 1948 році СРСР блокував усі наземні шляхи сполучення з західними секторами Берліна, намагаючись змусити західних союзників відмовитися від своїх позицій.

Західні країни, зіткнувшись з такою провокацією, відповіли повітряним мостом, забезпечивши життєво необхідними ресурсами західну частину міста. Ця криза стала одним з найгостріших епізодів Холодної війни і продемонструвала рішучість обох блоків захищати свої інтереси.

Блокада Берліна, організована Радянським Союзом у 1948 році, стала серйозним випробуванням для Західної Європи. Щоб забезпечити життєдіяльність західних секторів міста, США і Великобританія організували масштабну повітряну операцію. За кілька місяців тисячі літаків доставили в Берлін мільйони тонн продовольства, палива та інших товарів. Ця героїчна операція не лише забезпечила виживання берлінців, але й продемонструвала рішучість Заходу протистояти радянській агресії.

Блокада Берліна прискорила процес об'єднання західних європейських країн. Ще до початку блокади, в 1947 році, Великобританія і Франція підписали договір про взаємну допомогу. Після берлінської кризи стало очевидним, що для

протистояння радянській загрозі необхідне створення більш широкої коаліції. Так з'явився Брюссельський пакт, який об'єднав Бельгію, Нідерланди, Люксембург, Великобританію і Францію.

Мета цього пакту була проста: протидіяти будь-яким спробам відродження німецького мілітаризму та агресії. Ці країни вирішили створити спільні збройні сили і скоординувати свою політику безпеки.

Саме Берлінська криза стала каталізатором для подальшого розвитку цього військового союзу. Незабаром до нього приєдналися США і Канада, і так народився Північноатлантичний альянс (НАТО). Створення НАТО було однією з найважливіших подій Холодної війни, яка визначила геополітичну ситуацію в Європі на десятиліття вперед [47, с. 6].

Ідея створення єдиного військово-політичного блоку західних країн виникла у Великобританії після Другої світової війни. Лондон бачив у такому союзі додаткову гарантію безпеки, особливо з огляду на посилення радянського впливу в Європі. Водночас, британці розраховували на тісну співпрацю зі США, які могли б надати їм ядерну «парасольку» та іншу військову допомогу.

Сполучені Штати, своєю чергою, також були зацікавлені у створенні міцного військового блоку в Європі. Однак Вашингтон прагнув відігравати в цьому союзі провідну роль. Це підтверджується прийняттям резолюції Ванденберга, яка дозволила США брати участь у військових союзах за межами Західної півкулі.

Після тривалих переговорів у квітні 1949 року в Вашингтоні був підписаний Північноатлантичний договір. До складу нового альянсу увійшли США, Канада та низка західноєвропейських країн. Створення НАТО стало важливою віхою в історії міжнародних відносин, ознаменувавши початок Холодної війни [27, с. 106].

Одним із ключових елементів функціонування НАТО стала можливість розміщення військ країн-членів на території союзників. Конвенція про статус збройних сил НАТО, підписана у 1951 році, надавала іноземним військовим

імунітет від місцевого законодавства, що сприяло тіснішій військовій співпраці між країнами-учасницями.

Після Другої світової війни, на тлі наростаючої напруженості між Східним блоком на чолі з СРСР та Заходом, виникла гостра потреба в колективній безпеці [51, с. 3-4]. Ця потреба стала особливо відчутною після блокади Берліна, коли стало очевидно, що загроза радянської експансії є реальністю.

Створення НАТО стало прямим наслідком цієї загрози [14, с. 6]. Альянс, який спочатку об'єднав 12 країн, декларував, що збройний напад на будь-якого з його членів розглядатиметься як напад на всіх. Це було своєрідним стримуючим фактором для агресивних дій СРСР.

Важливо зазначити, що створення НАТО було немислимим без активної участі США, які взяли на себе роль лідера західного світу. Американська ядерна зброя стала основним стримуючим фактором для СРСР, а американські війська були розгорнуті в Європі для зміцнення безпеки союзників.

Однак, створення НАТО не лише зміцнило західний блок, але й поглибило розкол Європи та посилило атмосферу взаємної недовіри між Сходом і Заходом. Корейська війна, яка розпочалася незабаром після створення НАТО, ще більше загострила ситуацію і підтвердила побоювання Заходу щодо глобальних комуністичних замахів.

У США атмосфера страху перед комунізмом призвела до розгулу маккартизму – кампанії переслідування людей, яких підозрювали в симпатіях до комунізму. Це призвело до серйозних порушень громадянських свобод і негативно вплинуло на американську політику.

Після перемоги республіканців на президентських виборах у США, зовнішня політика країни зазнала значних змін. Якщо за часів демократів основною доктриною було «стримування» комунізму, то республіканці під керівництвом Джона Фостера Даллеса проголосили більш агресивну політику «відкидання комунізму».

Ця зміна курсу була обумовлена кількома факторами:

- Багато американців вважали, що політика стримування була неефективною і не дозволяла звільнити країни Східної Європи від радянського панування.
- Антикомуністична кампанія сенатора Маккарті створила в суспільстві атмосферу страху і недовіри до комунізму, що сприяло посиленню агресивних настроїв у зовнішній політиці.
- Цей конфлікт підтвердив побоювання американців щодо глобальних комуністичних замахів і сприяв посиленню антикомуністичної риторики.

Республіканці активно працювали над розширенням системи військових союзів США. Були створені такі організації як СЕАТО (Організація договору Південно-Східної Азії) та Багдадський пакт, які мали на меті стримувати поширення комунізму в Азії.

Однак, не всі країни-учасниці цих блоків були задоволені умовами договорів. Азіатські країни, зокрема, хотіли отримати від західних держав більшу економічну допомогу та гарантії колективної безпеки. Західні країни ж, у свою чергу, не бажали брати на себе надмірні зобов'язання.

СЕАТО була міжнародною організацією, створеною для протистояння поширенню комунізму в регіоні Південно-Східної Азії. Її головними органами були Рада (складалася з міністрів закордонних справ), Рада уповноважених (посли країн-учасниць) та генеральний секретаріат. Організація мала розгалужену структуру з різноманітними комітетами, що відповідали за різні напрямки діяльності.

СЕАТО розпочала свою роботу в 1955 році і проіснувала до 1977 року. Договір про створення організації був укладений на невизначений термін, але будь-яка країна-учасниця могла вийти з нього, попередивши за рік.

Багдадський пакт був ще одним військово-політичним блоком, створеним для протистояння радянському впливу в регіоні Близького Сходу. Спочатку до пакту увійшли Туреччина, Ірак і Пакистан. Пізніше до нього приєдналися Великобританія, США та Іран.

На відміну від СЕАТО, США офіційно не входили до складу Багдадського пакту, але активно брали участь у його роботі. Цей блок мав на меті створити систему колективної безпеки в регіоні та протистояти радянському впливу.

Обидві організації були частиною більш широкої системи військових союзів, створених США для протистояння комунізму під час Холодної війни. СЕАТО і Багдадський пакт мали на меті створити бар'єр на шляху радянської експансії в Азії.

Незважаючи на амбітні цілі, обидва блоки зіштовхнулися з серйозними проблемами. Серед основних причин їх розпаду можна назвати:

Потепління відносин між США і СРСР, деколонізація, зростання націоналістичних настроїв у країнах Близького Сходу.

Різні інтереси країн-учасниць, відсутність єдиної стратегії.

Багато країн-учасниць стикалися з серйозними економічними проблемами, що ускладнювало виконання зобов'язань за договорами.

Створення військових блоків у Азії, таких як СЕАТО та Багдадський пакт, було частиною більш масштабної стратегії США, спрямованої на оточення СРСР і розширення свого впливу в світі. Ці блоки дозволили США створити систему військових баз, які могли бути використані для потенційної агресії проти СРСР.

Політика «стримування» комунізму, яку проводили США, поступово трансформувалася в більш агресивну стратегію «відкидання комунізму». Ця зміна курсу була пов'язана з бажанням США взяти ініціативу у відносинах із СРСР і зменшити ризики ядерної війни. Однак, на практиці, ця стратегія виявилася неефективною і не дозволила досягти бажаних результатів.

Одним з ключових питань у відносинах між Сходом і Заходом була доля Німеччини. Після Другої світової війни Німеччина була розділена на чотири зони окупації. Західна частина Німеччини поступово інтегрувалася в західний блок і стала членом НАТО. Східна Німеччина, підконтрольна СРСР, перетворилася на комуністичну державу.

Приєднання Західної Німеччини до НАТО викликало гостре протистояння між СРСР і західними країнами. СРСР робив все можливе, щоб запобігти цьому, але не зміг досягти своєї мети.

Поділ Німеччини став одним з найбільш тривалих і болючих наслідків Другої світової війни. Він закріпив розкол Європи на два табори і став одним з основних факторів Холодної війни.

Приєднання Федеративної Республіки Німеччини до НАТО та агресивні плани США щодо СРСР спонукали радянське керівництво до створення власного військово-політичного блоку в Східній Європі. Так виник Варшавський договір.

Основною метою створення Варшавського договору була забезпечення колективної безпеки країн соціалістичного табору та протидія військовому блоку НАТО [30]. У преамбулі договору підкреслювалася необхідність створення системи колективної безпеки в Європі, заснованої на принципах мирного співжиття і взаємоповаги [50].

Варшавський договір мав розвинену структуру, яка включала:

- Політичний консультативний комітет: Вищий орган, що приймав стратегічні рішення.
- Об'єднане командування: Координувало військові дії країн-учасниць.
- Різноманітні комітети: Відповідали за політичні, військові та економічні питання [50].

У договорі проголошувалися такі принципи:

- Країни-учасниці зобов'язалися вирішувати всі спори мирними засобами.
- Заборонялося погрожувати силою або застосовувати її у міжнародних відносинах.
- Країни-учасниці мали розвивати співробітництво в різних галузях.

Варшавський договір існував протягом кількох десятиліть і відіграв важливу роль у системі міжнародних відносин [30]. Однак, з розпадом СРСР і країн соціалістичного табору, Варшавський договір втратив свою актуальність і припинив своє існування.

Створення Варшавського договору було прямою відповіддю на політику НАТО [30]. Цей військово-політичний блок відіграв важливу роль у системі біполярного світу, що склалася після Другої світової війни [30]. Розпад Варшавського договору став одним із символів закінчення Холодної війни [30].

Сучасний стан військово-політичних блоків відображає трансформації світової системи безпеки, що відбулися після завершення «холодної війни» та розпаду Радянського Союзу. Основні військово-політичні блоки адаптувались до нових реалій, змінили свої стратегії і продовжують відігравати важливу роль у забезпеченні безпеки на глобальному та регіональному рівнях. Сучасні блоки стикаються з новими викликами, такими як глобальний тероризм, гібридні загрози, кібератаки та регіональні конфлікти.

У світі продовжують функціонувати декілька основних військово-політичних блоків, з яких найвпливовішими залишаються НАТО (Організація Північноатлантичного договору), ОДКБ (Організація Договору про колективну безпеку) та регіональні блоки і коаліції.

НАТО, створена у 1949 році як оборонний союз для забезпечення колективної безпеки держав-членів від зовнішніх загроз, особливо від СРСР, залишається найважливішим військово-політичним блоком на сьогодні [53, с. 19]. Після закінчення «холодної війни» НАТО змінило свою стратегію, зосередивши увагу на вирішенні нових глобальних викликів та розширенні своїх функцій [51, с. 12].

Основні сучасні завдання НАТО включають:

- Колективна оборона відповідно до Статті 5 Вашингтонського договору, яка передбачає, що напад на одну з країн-членів вважається нападом на весь блок [56, с. 319].
- НАТО бере участь у міжнародних миротворчих місіях та операціях з підтримання стабільності в кризових регіонах, наприклад, в Афганістані (місія ISAF) або на Балканах.
- НАТО активно розвиває відносини з країнами, що не є членами блоку, через програми партнерства, такі як Партнерство заради миру [47, с. 13].

Україна активно співпрацює з НАТО у рамках цієї програми та прагне стати повноправним членом Альянсу [4].

- Протидія новим загрозам: до сучасних загроз належать кібератаки, гібридні війни, тероризм, а також загроза з боку авторитарних режимів, що ведуть агресивну зовнішню політику (зокрема, з боку Росії) [52, с. 23].

Після російського вторгнення в Україну у 2022 році НАТО активізувало свою діяльність з метою зміцнення оборонних можливостей східних членів Альянсу [7]. Було розміщено додаткові військові контингенти у країнах Балтії та Східної Європи. Також НАТО надає Україні підтримку у вигляді озброєння та тренувань військових, зміцнюючи її обороноздатність.

ОДКБ була створена у 1992 році на основі Договору про колективну безпеку (1992), підписаного між державами СНД [15]. Організація об'єднує кілька країн пострадянського простору, включаючи Росію, Білорусь, Вірменію, Казахстан, Киргизстан та Таджикистан. Основною метою ОДКБ є колективна оборона та підтримання безпеки на території її держав-членів [15].

Сучасні завдання ОДКБ включають:

- Колективна оборона: як і НАТО, ОДКБ гарантує взаємодію та допомогу своїм членам у разі агресії з боку третіх країн.
- Боротьба з тероризмом та організованою злочинністю: ОДКБ також зосереджується на боротьбі з тероризмом, екстремізмом, наркотрафіком та іншими загрозами безпеці.
- Військові навчання: організація регулярно проводить спільні навчання, спрямовані на підвищення боєготовності і координації дій збройних сил держав-членів.

Проте, ОДКБ стикається з серйозними внутрішніми проблемами та суперечностями, які впливають на її ефективність. Наприклад, не всі держави-члени підтримують дії Росії на міжнародній арені, зокрема її агресію проти України. ОДКБ також критикується за недостатню здатність оперативно реагувати на міжнародні кризи.

Окрім НАТО та ОДКБ, існує низка інших регіональних військово-політичних блоків, які відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки на регіональному рівні. Серед них варто виокремити:

Європейський Союз через свою Спільну політику безпеки та оборони активно розвиває військову складову, хоча він не є військово-політичним блоком у класичному розумінні. СПБО спрямована на проведення миротворчих операцій та боротьбу з тероризмом [4].

Асоціація держав Південно-Східної Азії у рамках регіонального форуму з безпеки також відіграє важливу роль у підтримці миру і стабільності в регіоні Південно-Східної Азії.

Африканський Союз активно діє у сфері безпеки на африканському континенті, зокрема у питаннях запобігання конфліктам та врегулювання криз. Союз співпрацює з ООН та іншими міжнародними організаціями для здійснення миротворчих місій у кризових регіонах.

Шанхайська організація співробітництва, до якої входять Китай, Росія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан, Індія та Пакистан, зосереджується на питаннях безпеки, боротьби з тероризмом, екстремізмом та наркоторгівлею. ШОС не є класичним військово-політичним блоком, проте її учасники активно співпрацюють у військовій сфері.

На сучасному етапі військово-політичні блоки стикаються з новими викликами, які вимагають адаптації їхньої стратегії та механізмів реагування. Основними викликами є:

Гібридні війни: зростання використання гібридних тактик, що включають кібератаки, дезінформаційні кампанії, економічний тиск та підтримку нерегулярних збройних формувань, ставить нові завдання перед військово-політичними блоками.

Кібератаки та кібербезпека: зростання загроз у кіберпросторі вимагає розробки нових підходів до колективного захисту в умовах глобалізації кіберзагроз.

Міжнародний тероризм: попри значні зусилля багатьох блоків, тероризм залишається однією з ключових загроз міжнародній безпеці. Це вимагає тіснішої співпраці між військовими альянсами у боротьбі з терористичними організаціями.

Зміни клімату та природні катастрофи: наслідки змін клімату, такі як міграція та ресурсні конфлікти, також впливають на безпеку і стабільність у світі, що вимагає нових підходів до забезпечення колективної безпеки.

Історія військово-політичних блоків відображає трансформацію міжнародної системи безпеки, особливо після Другої світової війни та в умовах Холодної війни [33, 28-35]. Створення НАТО як захисної коаліції Заходу проти радянського впливу та подальше утворення Варшавського договору закріпили біполярну структуру глобальної безпеки, що визначила політичні розклади на десятиліття [8, с. 16-17]. Кризи, як-от блокада Берліна та Корейська війна, посилили поділ Європи та зміцнили військові блоки, які стали засобом реалізації ідеологічних і геополітичних інтересів.

Після завершення Холодної війни військово-політичні блоки, такі як НАТО, адаптувалися до нових глобальних викликів, зокрема тероризму, кіберзагроз, гібридних воєн і регіональних конфліктів [5, с. 33]. Інші блоки, такі як ОДКБ і ШОС, також продовжують відігравати значну роль на регіональному рівні, проте зіштовхуються з проблемами, зокрема внутрішніми суперечностями та обмеженими ресурсами для реагування на кризи.

Сучасні виклики вимагають від блоків нових підходів до забезпечення безпеки, серед яких важливе місце займають кібербезпека, стратегія боротьби з гібридними загрозами та міжнародним тероризмом [12]. Крім того, військово-політичні блоки мають враховувати нестандартні загрози, такі як зміни клімату та наслідки природних катастроф, що поступово змінюють характер міжнародної безпеки.

1.2. Теоретичні підходи до аналізу міжнародних відносин.

Аналіз відносин між Україною та військово-політичними блоками потребує використання сучасних теоретичних підходів міжнародних відносин,

таких як неореалістичний, ліберальний та конструктивістський. Кожен із них пропонує різне розуміння ключових чинників, які формують поведінку держав та міжнародних структур. Ці підходи також дозволяють оцінити вплив національних інтересів і безпеки на зовнішню політику країн, що особливо актуально для України, яка прагне знайти баланс між забезпеченням національної безпеки та розбудовою співпраці з міжнародними партнерами.

Неореалізм, або структурний реалізм, є однією з центральних теорій міжнародних відносин. Його представники, зокрема Кеннет Уолц, стверджують, що основною рушійною силою міжнародної політики є структура міжнародної системи, яка, у свою чергу, є анархічною. У рамках цієї структури держави змушені боротися за виживання, оскільки не існує жодної централізованої влади, яка б гарантувала безпеку. Згідно з неореалістичним підходом, поведінка держав визначається прагненням до самозбереження, і в цьому контексті вони керуються принципом «балансу сил».

Для України неореалістичний підхід особливо важливий з огляду на її геополітичне розташування між Росією та Заходом, а також загрозу, яку створює анексія Криму та війна на сході України [13]. Ця ситуація підштовхує Україну до пошуку підтримки в рамках міжнародних альянсів, таких як НАТО, задля забезпечення національної безпеки через збалансування сили. У такому контексті, прагнення України до членства в НАТО можна пояснити як засіб досягнення більш надійного захисту в умовах системної анархії.

Лібералізм, інший впливовий підхід до міжнародних відносин, акцентує увагу на можливості міжнародного співробітництва і на важливості демократичних цінностей, економічної взаємозалежності та міжнародних інститутів. Ліберальні теоретики вважають, що держава не завжди орієнтується лише на виживання чи баланс сил, а радше прагне до створення умов, сприятливих для миру та процвітання. Вони переконані, що за умови достатнього рівня міжнародної взаємозалежності та прозорості у міжнародних відносинах, ймовірність конфліктів між державами зменшується.

Використання ліберального підходу до аналізу відносин України з НАТО та Європейським Союзом дозволяє побачити ширший контекст. Прагнення України до інтеграції з НАТО можна розглядати як бажання досягти політичної стабільності та економічного розвитку через співпрацю з демократичними країнами [10]. Ліберальний підхід також пояснює участь України у програмах «Партнерство заради миру» та «Індивідуальна програма партнерства» з НАТО, які сприяють реформам у секторі безпеки України, підтримують її економічний розвиток і стабілізацію [33, с. 217-220].

Конструктивізм, відносно новий підхід до міжнародних відносин, на відміну від неореалізму та лібералізму, зосереджується на ролі ідей, ідентичності та культурних факторів у міжнародній політиці. Конструктивісти, такі як Александр Вендт, стверджують, що держави не лише реагують на зовнішні обставини, а й формують свою поведінку, виходячи з того, як вони самі визначають свої інтереси та ідентичність. Відповідно до конструктивізму, міжнародні відносини є соціальною конструкцією, а значить, сприйняття національної безпеки, загроз і союзників може змінюватися залежно від того, як країни бачать одна одну.

В контексті відносин України з НАТО, конструктивістський підхід допомагає пояснити, як формується зовнішньополітичний курс України, виходячи з її ідентичності як незалежної європейської держави. Багато українських політичних діячів і значна частина населення бачать Україну як частину європейської спільноти, і це впливає на вибір партнерів і союзників. Конструктивістський підхід також корисний для розуміння причин і наслідків сприйняття Росії як загрози, оскільки така оцінка формується під впливом історичних і культурних відмінностей між країнами.

Окрім традиційних теорій, сучасні концепції безпеки акцентують увагу на нових типах загроз, таких як кібербезпека, тероризм, енергетична безпека та зміна клімату. Вони підкреслюють важливість міжнародної співпраці для протидії викликам, які не обмежуються рамками державних кордонів. У цьому

контексті НАТО стає для України не тільки військовим, а й політичним партнером, який може сприяти її інтеграції до системи європейської безпеки.

НАТО зосереджується на колективній безпеці своїх членів, а це означає, що країни-учасниці зобов'язані надавати одна одній допомогу у разі загрози [5, с. 18]. Така колективна безпека забезпечує стабільність у регіоні, що є важливим аспектом для України, яка намагається отримати гарантії безпеки з боку міжнародних партнерів [35, с. 12].

Національні інтереси відіграють вирішальну роль у формуванні зовнішньої політики. Для України пріоритетними національними інтересами є забезпечення територіальної цілісності, незалежності, економічної стабільності та європейської інтеграції. Після початку війни на Донбасі та анексії Криму національна безпека України стала першочерговим завданням зовнішньої політики [3, с. 13]. Це визначило прагнення України до тіснішої співпраці з НАТО та ЄС, які здатні надати підтримку у сфері безпеки.

Національні інтереси України включають не лише забезпечення безпеки від зовнішніх загроз, а й модернізацію та професіоналізацію Збройних сил України [38, с. 14]. Інтеграція до НАТО стає природним кроком для країни, яка прагне забезпечити свою обороноздатність у сучасному нестабільному міжнародному середовищі.

Таким чином, різні підходи до аналізу міжнародних відносин дозволяють по-різному оцінити відносини України з військово-політичними блоками, що дозволяє більш комплексно зрозуміти пріоритети та стратегічні інтереси країни у сфері безпеки та міжнародної співпраці.

1.3. Методи дослідження міжнародних відносин у контексті взаємодії України з військово-політичними блоками.

Дослідження міжнародних відносин між Україною та військово-політичними блоками потребує комплексного підходу, адже ці процеси включають аспекти політики, безпеки, економіки та культури. Для повного розуміння впливу таких блоків на Україну використовуються як кількісні, так і

якісні методи аналізу, що забезпечує об'єктивність дослідження та дозволяє виявити основні аспекти відносин.

Історичний метод є одним із ключових, оскільки він дозволяє простежити еволюцію відносин України з міжнародними військово-політичними блоками, починаючи з моменту здобуття незалежності. Цей підхід допомагає виявити основні етапи формування політичного курсу України щодо НАТО та ОДКБ, зрозуміти причини прийняття конкретних рішень, таких як відмова України від участі в ОДКБ та поступове зближення з НАТО. Окрім того, історичний метод надає можливість аналізувати важливі документи, такі як «Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО» та офіційні повідомлення про зміни в українсько-натівських відносинах [9].

Порівняльний аналіз є незамінним у вивченні специфіки відносин України з різними військово-політичними блоками, зокрема з НАТО та ОДКБ. Він дозволяє виявити, як відносини з кожним із блоків впливають на зовнішню політику України та її безпеку. У цьому контексті аналіз причин пріоритетного вибору НАТО є особливо актуальним. Джерела, такі як стаття Войтюка Т. про статус України як партнера НАТО з розширеними можливостями та матеріали про вплив ОДКБ на політичну стабільність в Україні, надають основу для такого порівняння.

Системний підхід у цьому дослідженні дає змогу розглядати Україну та військово-політичні блоки як елементи міжнародної системи безпеки, які взаємодіють між собою та з іншими державами. Цей підхід дозволяє аналізувати, як відносини України з НАТО та ОДКБ впливають на загальний баланс сил у регіоні, а також як залучення України до певного блоку може змінити геополітичний контекст. У рамках системного підходу важливими є матеріали таких джерел, як дослідження про «Люблінський трикутник», де обговорюються аспекти співпраці України з регіональними союзниками в контексті євроатлантичної інтеграції.

Кількісні методи аналізу, наприклад, статистичний аналіз, корисні для оцінки інтенсивності співпраці України з міжнародними блоками. Опрацювання

даних про спільні військові навчання, витрати на оборону та реалізовані міжнародні програми дозволяє виявити тенденції у відносинах України з НАТО та оцінити рівень матеріальної підтримки з боку Альянсу [52, с. 8]. Офіційні джерела НАТО, зокрема щодо присутності Альянсу на східному фланзі, є важливими для кількісного аналізу.

Якісні методи зосереджуються на аналізі політичних заяв, офіційних документів та стратегічних планів. Наприклад, вивчення документів, таких як матеріали НАТО з демілітаризації та реформи українських Збройних сил за стандартами Альянсу, дозволяє зрозуміти мотивацію сторін та обґрунтувати стратегічні кроки. Крім того, статті новинних порталів, таких як BBC News Україна, допомагають відстежити громадські настрої та політичні заяви лідерів, що відображають бачення України в системі міжнародної безпеки.

Джерельна база дослідження є вирішальною для забезпечення об'єктивності та точності. Основними джерелами є міжнародні договори та угоди, зокрема документи про партнерство України з НАТО та офіційні заяви українського уряду щодо безпеки. Важливими є й дослідження аналітичних центрів, зокрема Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, публікації якого розширюють розуміння зовнішньої політики України в умовах міжнародних загроз. Національні стратегії України, такі як Стратегія національної безпеки, затверджена президентом Володимиром Зеленським, вказують на пріоритети безпеки, що є основою політичного курсу країни [12].

Отже, комбінація історичного, порівняльного та системного підходів разом із кількісним та якісним аналізом у поєднанні з різноманітною джерельною базою забезпечує повний огляд відносин України з військово-політичними блоками та дозволяє глибше зрозуміти їхній вплив на національну безпеку країни.

Висновки до розділу I

У першому розділі було розглянуто основні поняття, класифікацію та історичні передумови виникнення і розвитку військово-політичних блоків.

Військово-політичні блоки є складними міждержавними об'єднаннями, створеними для забезпечення колективної безпеки, координації оборонної політики та досягнення спільних стратегічних цілей. Історія таких блоків, як НАТО, ОДКБ та інші, демонструє їхню роль у підтриманні стабільності та протидії зовнішнім загрозам в умовах міжнародної анархії.

Проведений аналіз теоретичних підходів до міжнародних відносин надав можливість більш комплексно розглянути взаємодію України з військово-політичними блоками. З позицій неореалізму можна пояснити прагнення України зміцнити безпеку шляхом участі в міжнародних альянсах, таких як НАТО, що забезпечує підтримку в умовах зовнішньої загрози. Ліберальний підхід акцентує увагу на важливості демократичних цінностей, співпраці та економічної взаємозалежності, що сприяють стабільності та мирному розвитку. Згідно з конструктивізмом, на вибір міжнародних партнерів для України впливають її ідентичність та сприйняття себе як частини європейської спільноти.

Також було досліджено методи, які забезпечують комплексний аналіз відносин України з військово-політичними блоками. Історичний метод дозволяє простежити етапи взаємодії, а порівняльний аналіз допомагає оцінити відмінності у відносинах з різними блоками, як-от НАТО та ОДКБ. Системний підхід дозволяє бачити Україну як елемент глобальної системи безпеки, що постійно взаємодіє з іншими учасниками міжнародних відносин. Використання кількісних та якісних методів аналізу сприяє виявленню тенденцій у співпраці з блоками, а різноманітна джерельна база забезпечує об'єктивність та достовірність висновків.

Загалом, розглянутий матеріал показує важливість військово-політичних блоків для міжнародної стабільності та національної безпеки України, їхню еволюцію під впливом глобальних змін, а також перспективи подальшої інтеграції України в міжнародну систему безпеки.

РОЗДІЛ II. ОГЛЯД ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИМИ БЛОКАМИ

2.1. Етапи становлення та розвитку відносин України з НАТО.

Відносини України з НАТО почали розвиватися незабаром після здобуття незалежності у 1991 році [9]. Уже в січні 1992 року представник України вперше взяв участь у засіданні Робочої групи високого рівня Ради північноатлантичного співробітництва.

22–23 лютого 1992 року Генеральний секретар НАТО М. Вернер здійснив свій перший візит до Києва, під час якого Україна отримала запрошення приєднатися до РПАС [21]. Відтоді розпочалися активні контакти та співпраця з НАТО.

8 лютого 1994 року Україна стала першою з країн СНД, яка підписала Рамковий документ «Партнерство заради миру» [7]. 25 травня 1994 року вона передала керівництву НАТО свій Презентаційний документ, де були визначені політичні цілі участі в ПЗМ, заплановані заходи для їх досягнення, а також сили і засоби, які Україна готова виділити для участі в цій ініціативі.

14 вересня 1994 року на спеціальному засіданні Північноатлантичної Ради НАТО була офіційно затверджена перша Індивідуальна програма партнерства між Україною та НАТО [21].

У 1995 році Україна призначила своїх перших офіцерів зв'язку до штаб-квартири НАТО в Брюсселі та до Координаційного центру партнерства у Монсі [21]. Навесні того ж року Україна та НАТО уклали Адміністративну угоду та Угоду у сфері безпеки, які стали основою для відкриття офісів зв'язку в штаб-квартирі НАТО та КЦП.

У 1995 році Україна однією з перших серед країн-партнерів приєдналася до Процесу планування та оцінки сил. Основна мета цього процесу — надати країнам-партнерам можливість визначати та готувати сили, які зможуть ефективно взаємодіяти зі збройними силами інших держав у операціях під

проводом НАТО, а також забезпечити механізм обміну інформацією щодо оборонного та бюджетного планування в рамках Партнерства заради миру.

6 травня 1996 року від імені Уряду України було підписано важливі угоди в рамках ПЗМ, що регулюють статус військовослужбовців Збройних Сил України під час навчань та інших заходів на території країн-членів НАТО або країн-партнерів, а також статус військовослужбовців іноземних держав, які перебувають на території України. Зокрема, було підписано Угоду між державами-учасниками Північноатлантичного договору та іншими державами, що беруть участь у Програмі ПЗМ, щодо статусу їхніх Збройних Сил, а також Додатковий протокол до цієї Угоди. Верховна Рада України ратифікувала ці документи 2 березня 2000 року.

Важливими моментами у розвитку співпраці між Україною та НАТО стали засідання Північноатлантичної ради 14 вересня 1995 року та 20 березня 1997 року за участю Міністра закордонних справ України Г. Удовенка, а також низка політичних і спеціальних консультацій у форматі «16+1», що проходили між Україною та НАТО протягом 1995–1997 років. Серед них особливе значення мали візити на високому рівні, зокрема перший офіційний візит Генерального секретаря НАТО Х. Солани в Україну 15–16 квітня 1996 року.

9 липня 1997 року на саміті НАТО в Мадриді Президент України підписав Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО [7]. Цей документ закріплює політичні зобов'язання обох сторін на найвищому рівні та визначає зміст «особливого партнерства» між Україною та НАТО [23].

У 1997 році в Україні було створено Центр інформації і документації НАТО, а також засновано Місію України при НАТО та призначено Військового представника [23].

У 1998 році було сформовано Спільну робочу групу Україна-НАТО з питань військової реформи.

У квітні 1999 року в Києві відкрився Офіс зв'язку НАТО в Україні.

27 січня 2001 року Указом Президента України була затверджена Державна програма співробітництва України з НАТО на 2001–2004 роки.

У липні 2002 року Президент України підписав Указ «Про затвердження Стратегії України щодо співпраці з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО)». 9 липня того ж року було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України і штабом Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО на Атлантиці та штабом Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі, який передбачає підтримку операцій НАТО з боку України. 30 серпня 2002 року Президент України створив Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Перше засідання цієї ради відбулося 17 жовтня 2002 року. 22 листопада 2002 року на засіданні Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ у Празі був підписаний План дій Україна-НАТО та Цільовий план дій Україна-НАТО на 2003 рік.

11 січня 2003 року за Указом Президента України було засновано Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України.

25 березня 2004 року Державна рада затвердила Цільовий план дій Україна-НАТО на 2004 рік. 1 червня 2004 року в штаб-квартирі НАТО відбулося щорічне засідання Політико-військового керівного комітету в рамках Процесу планування та оцінки сил у форматі 28+ Україна. На цьому засіданні було узгоджено новий пакет Цілей партнерства на 2004–2005 роки, який включав національні цілі воєнної реформи.

6–7 червня 2004 року у Варшаві пройшла неформальна конференція високого рівня між Україною та НАТО. Під час цієї конференції був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України і Верховним головнокомандуванням Об'єднаних Збройних Сил НАТО з питань транспортування, а також Верховним головнокомандуванням Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі щодо використання Україною стратегічної транспортної авіації в операціях та навчаннях НАТО.

29 червня 2004 року Президент України взяв участь у засіданні Комісії «Україна-НАТО» на рівні глав держав та урядів, що вперше проводилося за участю всіх нових членів Альянсу в Стамбулі. Під час цієї зустрічі

обговорювалися внесок особливого партнерства між Україною та НАТО у забезпечення безпеки і стабільності в євроатлантичному просторі, а також ключові питання розвитку цих відносин у контексті реалізації Плану дій Україна-НАТО.

3 серпня 2004 року була підписана Адміністративна Угода між Міністерством оборони України та Штабом Верховного Головнокомандувача Об'єднаних Збройних Сил НАТО з питань трансформації, яка передбачає створення, фінансування та підтримку діяльності Бюро військової документації Україна-НАТО.

У квітні 2005 року у Вільнюсі, Литва, на неформальній зустрічі Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ було офіційно розпочато Інтенсифікований діалог щодо прагнень України стати членом НАТО та здійснення відповідних реформ.

14 жовтня 2005 року Постановою Кабінету Міністрів України № 1020 було створено Урядовий комітет з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, який функціонує відповідно до Загального положення про урядові комітети з урахуванням особливостей, що обумовлені завданнями з реалізації конкретних заходів у напрямку європейської та євроатлантичної інтеграції. Зокрема, це стосується досягнення критеріїв членства України в ЄС та НАТО, як передбачено Постановою КМУ від 17 грудня 2005 року № 1214 «Про особливості діяльності Урядового комітету з питань європейської та євроатлантичної інтеграції».

18–20 жовтня 2005 року відбулася важлива подія — вперше в історії відносин між Україною та НАТО пройшло спільне засідання Ради національної безпеки і оборони України та Північноатлантичної Ради НАТО.

18–20 жовтня 2005 року відбулася знакова подія — вперше в історії відносин між Україною та НАТО було проведено спільне засідання Ради національної безпеки і оборони України та Північноатлантичної ради НАТО.

28 грудня 2005 року Президент України своїм Указом затвердив рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 листопада 2005 року «Про

невідкладні заходи для подальшого розвитку відносин України з НАТО». Згідно з Указом, серед основних положень було передбачено:

- визначити одним із пріоритетів забезпечення реалізації державної політики в сфері співпраці України з НАТО, включаючи досягнення критеріїв членства в НАТО;
- створити постійно діючий орган, відповідальний за підготовку України до вступу в НАТО;
- розглянути питання створення національної системи координації співпраці України з НАТО.

На виконання цього нормативно-правового акту Президент України затвердив укази «Про Національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору» та «Про Міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО».

6-7 квітня 2006 року пройшло експертне засідання Україна-НАТО з питань участі у ППОС, метою якого було проведення консультацій щодо досягнення визначених Цілей партнерства та розробка оновленого пакету Цілей партнерства на 2007 рік.

18 травня 2006 року в Києві відбулася конференція, присвячена реформуванню сектору безпеки, а наступного дня — засідання високопосадовців у межах Спільної робочої групи з питань військової реформи. Після цього пройшли міжвідомчі переговори з питань реформування оборонного сектору в контексті Інтенсифікованого діалогу з НАТО.

9 червня 2006 року в штаб-квартирі НАТО відбулося засідання Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів оборони, де обговорювалися питання оборонної політики України в контексті забезпечення мінімального рівня безпеки, трансформації її збройних сил, а також ключова підтримка, яку Україна надає операціям під керівництвом НАТО.

19 червня 2006 року Міністерство оборони України та Агентство з обслуговування та постачання НАТО підписали контракт, що став початком найбільшого у світі проекту з демілітаризації боєприпасів. Цей проект

передбачає безпечне знешкодження 1,5 мільйона одиниць стрілецької та легкої зброї, а також 133 тисяч тонн боєприпасів, які зберігалися в Україні. Першим практичним кроком стало знищення 1 тисячі одиниць переносних зенітно-ракетних комплексів, яке розпочалося в Україні того ж тижня.

Восени 2006 року очікувалося залучення України до нового етапу співпраці з НАТО — Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ). Однак, 14 вересня 2006 року під час візиту Прем'єр-міністра України Віктора Януковича до штаб-квартири НАТО, він запропонував відкласти приєднання України до ПДЧ на пізніший термін, мотивуючи це необхідністю додаткового часу для підвищення рівня обізнаності українського суспільства щодо діяльності та цілей НАТО.

2 лютого 2007 року Президент України затвердив Стратегію національної безпеки України, яка визначила пріоритетом зовнішньої політики забезпечення сприятливих умов для розвитку та безпеки держави, а також поступове наближення до європейських та євроатлантичних систем колективної безпеки. Це стало важливим кроком у напрямку євроатлантичної інтеграції України.

7 грудня 2007 року в Брюсселі відбулося засідання Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ, де українська сторона звернулася до представників країн-членів НАТО з проханням підтримати прагнення України до поглибленої співпраці з Альянсом. Цей крок ще раз підкреслив рішучість України продовжувати розвивати партнерські відносини з НАТО та зміцнювати свої оборонні спроможності у відповідності до стандартів Альянсу.

У 2008 році під час Бухарестського саміту НАТО Україна отримала підтримку з боку Альянсу на майбутнє членство [8, с. 219]. У підсумковій декларації саміту було зазначено, що Україна та Грузія «стануть членами НАТО», однак точні терміни приєднання не були встановлені. Незважаючи на внутрішню політичну нестабільність та суперечки всередині країни щодо напрямку зовнішньої політики, співпраця з НАТО продовжувала розвиватися.

У 2010 році політична ситуація в Україні змінилася після приходу до влади президента Віктора Януковича, який орієнтувався на позаблокову політику. Було ухвалено закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», який закріпив

позаблоковий статус України, і співпраця з НАТО значно сповільнилася. Проте Альянс продовжував підтримувати Україну через різні програми в рамках Партнерства заради миру та інші спільні ініціативи.

З початком подій 2014 року, після анексії Криму Росією та початку військового конфлікту на Донбасі, Україна переглянула свою політику безпеки і курс на позаблоковість [44, с. 40]. У 2014 році Верховна Рада України ухвалила рішення про скасування позаблокового статусу, а в грудні 2014 року Україна офіційно оголосила курс на інтеграцію до НАТО. Це рішення відкрило нову сторінку у відносинах з Альянсом [33, с. 176-194].

У наступні роки Україна та НАТО активізували співпрацю у сфері оборони та безпеки. Відбулися численні навчання та спільні операції, зокрема «Sea Breeze» і «Rapid Trident», які стали щорічними. НАТО активно допомагало Україні у реформуванні її оборонних структур, модернізації збройних сил, розвитку інфраструктури та впровадженні стандартів Альянсу.

У 2017 році Верховна Рада ухвалила поправки до Конституції України, які закріпили прагнення України до членства в НАТО. Це був важливий символічний крок, який продемонстрував чітку політичну волю країни щодо вступу до Альянсу.

Протягом 2019–2021 років Україна отримала статус партнера з розширеними можливостями НАТО, що значно посилило рівень співпраці [11]. Цей статус надав Україні доступ до більшої кількості програм, обміну розвідувальною інформацією та участі у стратегічних планувальних заходах Альянсу [11].

У 2022 році розпочалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну, що суттєво вплинуло на подальший розвиток відносин з НАТО. Альянс значно збільшив військову, фінансову та гуманітарну допомогу Україні. Було розгорнуто програму підтримки обороноздатності, яка включала постачання зброї, навчання українських військових за кордоном, а також посилення оборонної інфраструктури. У травні 2022 року на саміті НАТО в Мадриді було вирішено розробити довгострокову підтримку для України.

У 2023 році відбувся саміт НАТО у Вільнюсі, на якому було підтверджено, що Україна стане членом Альянсу після виконання необхідних реформ та умов для інтеграції. Під час цього саміту було створено новий формат співпраці — Рада Україна-НАТО, яка надала Україні можливість брати участь у засіданнях на рівні країн-членів та обговорювати питання безпеки на рівних.

На 2024 рік співпраця України з НАТО продовжує поглиблюватися. Основними напрямками роботи залишаються реформування оборонного сектору України, забезпечення сумісності Збройних сил України зі стандартами НАТО, розвиток кібербезпеки та протидія гібридним загрозам [34]. Україна продовжує отримувати допомогу від країн-членів Альянсу, яка включає військову техніку, фінансування на реконструкцію інфраструктури та навчання особового складу [38, с. 18-19].

Очікується, що протягом 2024 року Україна ще більше наблизиться до НАТО завдяки активному виконанню реформ у секторі оборони та безпеки, а також через розширення участі в програмах Альянсу [42]. Хоча повноцінне членство України в НАТО ще потребує часу та узгодження всіх політичних і військових аспектів, стратегічний курс на інтеграцію залишається незмінним пріоритетом зовнішньої політики країни.

Отже, відносини України з НАТО пройшли значну еволюцію з моменту здобуття незалежності, коли співпраця розпочалася через програми партнерства та безпекових ініціатив [3, с. 12]. З часом ці відносини набули форми «особливого партнерства», що підтвердилося підписанням Хартії про особливе партнерство у 1997 році та започаткуванням широкого спектру програм у військовій та безпековій сферах.

Поворотним моментом стала анексія Криму Росією у 2014 році та подальша військова агресія на Донбасі, що змінило політику України з позаблокової на курс євроатлантичної інтеграції [11]. Подальші роки відзначилися активізацією співпраці з НАТО, проведенням спільних навчань, модернізацією збройних сил України та впровадженням стандартів Альянсу. Окрім цього, Україна отримала статус партнера з розширеними можливостями

НАТО у 2021 році, що посилює співпрацю та доступ до програм обміну розвідувальною інформацією [11].

Російське вторгнення в 2022 році стало каталізатором для подальшого зближення з НАТО: Альянс надав Україні масштабну військову, фінансову та гуманітарну допомогу, спрямовану на підвищення її обороноздатності. У 2023 році саміт НАТО у Вільнюсі підтвердив наміри Альянсу прийняти Україну після виконання необхідних умов і створив новий формат співпраці — Раду Україна-НАТО.

На сьогодні стратегічний курс на інтеграцію з НАТО залишається незмінним пріоритетом зовнішньої політики України. Зусилля з реформування оборонного сектору та забезпечення сумісності зі стандартами НАТО продовжуються, що наближає Україну до повноцінного членства в Альянсі.

2.2. Відносини України з іншими військово-політичними блоками та альянсами.

15 травня 1992 року шість пострадянських держав, що входили до Співдружності Незалежних Держав – Росія, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан та Узбекистан – підписали Договір про колективну безпеку. Ще три пострадянські держави – Азербайджан, Білорусь та Грузія – підписали його у 1993 році, а договір набрав чинності у 1994 році. ДКБ було розраховано на 5-річний термін, якщо його не продовжити. 2 квітня 1999 року шість з дев'яти країн – усі, крім Азербайджану, Грузії та Узбекистану – погодилися продовжити договір ще на п'ять років. Водночас Узбекистан приєднався до групи ГУАМ, заснованої у 1997 році Грузією, Україною, Азербайджаном та Молдовою, і широко розглядається як така, що має на меті протидіяти російському впливу в регіоні.

19 березня 2015 року Генеральний секретар ОДКБ Микола Бордюжа запропонував направити миротворчу місію на Донбас, Україна. «ОДКБ має миротворчий потенціал. Наші миротворці постійно проходять відповідну підготовку. Якщо таке рішення буде ухвалено Організацією Об'єднаних Націй, ми готові надати миротворчі підрозділи».

З початку російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року ОДКБ не брала участі в конфлікті, і жоден з інших членів ОДКБ не долучився до війни, за винятком Білорусі, яка погодилася розмістити російські війська, які потім атакували Україну з її території. Після українського контрнаступу в 2023 році кордон між Україною та Білоруссю був очищений від російських сил.

Взаємини між Росією та Казахстаном погіршилися з початку російського вторгнення в Україну [17]. Останній відмовився визнати Донецьку та Луганську Народні Республіки.

23 листопада 2022 року відбулося чергове засідання Ради колективної безпеки з участю лідерів усіх членів ОДКБ для обговорення питань міжнародної та регіональної безпеки. Після того, як Пашинян відмовився підписати спільну декларацію, оскільки вона «не прийняла рішення щодо відповіді ОДКБ на агресію Азербайджану проти Вірменії», виникли спекуляції щодо продовження діяльності ОДКБ [25]. Генеральний секретар Станіслав Зас зазначив, що, хоча було загалом узгоджено безліч заходів у дипломатичній та військовій сферах, не було досягнуто консенсусу щодо ситуації на кордоні. Напередодні зустрічі та під час російського вторгнення в Україну президент Білорусі Олександр Лукашенко заявив, що багато хто в їхніх країнах почали обговорювати можливість того, що ОДКБ може припинити своє існування, якщо Росія програє війну в Україні. Згодом він розширив свою думку з цього питання, заявивши, що ОДКБ продовжить існувати, і ніхто не впаде, якщо буде єдність. Тим часом під час зустрічі в Єревані зібралися великі групи протестувальників, які закликали до виходу Вірменії з ОДКБ та до розвитку більш тісних відносин зі Сполученими Штатами та Заходом. Після зустрічі американський аналітичний центр «Національний інтерес» опублікував аналіз про поточний стан ОДКБ, дійшовши висновку, що, хоча альянс перебуває в крихкому стані, лише кілька інших країн зможуть заповнити порожнечу, створену можливим виходом Росії, і втрутитися як посередник у регіоні. Економічна залежність між державами-членами також зросла з початку вторгнення і відмовить альянс від розпаду.

В травні 2023 року, після ескалації конфлікту між Вірменією та Азербайджаном, прем'єр-міністр Вірменії Нікол Пашинян заявив, що Вірменія може розглянути можливість виходу з договору через відсутність підтримки Росії в конфлікті [25]. У інтерв'ю для CNN, яке було трансльовано 1 червня 2023 року, Пашинян заявив, що «Вірменія не є союзником Росії у війні в Україні».

Відносини України з ОДКБ з моменту її заснування залишалися обмеженими, оскільки Україна не вступала до цієї організації, обравши курс на позаблоковість та подальшу євроатлантичну інтеграцію. Після підписання Договору про колективну безпеку у 1992 році Україна, як інші пострадянські держави, вирішила зосередитися на побудові відносин з іншими військово-політичними структурами, такими як НАТО, та взяла участь у створенні регіональної організації ГУАМ, яка мала на меті обмежити вплив Росії в регіоні. ГУАМ стала важливою платформою для політичної координації між Грузією, Україною, Азербайджаном і Молдовою, які прагнули підтримувати суверенітет і незалежність своїх зовнішньополітичних рішень.

Позиція України щодо ОДКБ та інших блоків, де Росія відіграє провідну роль, стала особливо відчутною після початку військового конфлікту з Росією у 2014 році, анексії Криму та підтримки Росією сепаратистських рухів на Донбасі. Україна почала активно дистанціюватися від будь-яких ініціатив, пов'язаних з ОДКБ, розглядаючи її як інструмент російського впливу на пострадянський простір. Пропозиція ОДКБ щодо направлення миротворців на Донбас у 2015 році не знайшла підтримки в українського уряду, оскільки присутність російських військ у складі миротворчих сил була б сприйнята як загроза для безпеки України.

Подальше загострення конфлікту між Україною та Росією та початок повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року призвели до ще більшого розриву між Україною та країнами ОДКБ [15]. Організація залишалася осторонь конфлікту, що, з одного боку, показало обмеженість її ролі на міжнародній арені, а з іншого — посилило сумніви щодо здатності ОДКБ забезпечувати колективну безпеку своїх членів, особливо в умовах кризи. Єдиним винятком серед країн-

членів ОДКБ стала Білорусь, яка надала свою територію для розміщення російських військ, що погіршило відносини між Білоруссю та Україною.

Сучасний стан відносин України з ОДКБ також відображає загальну тенденцію розпаду єдності всередині самої організації [15]. Позиції Казахстану та Вірменії, які обирають більш нейтральну або навіть віддалену позицію від Росії у зв'язку з українським конфліктом, підкреслюють слабкість ОДКБ як організації колективної безпеки [17]. Слабка реакція організації на конфлікти своїх держав-членів, зокрема на нещодавню ескалацію між Вірменією та Азербайджаном, викликала внутрішні суперечності, що, на думку аналітиків, ставить під сумнів ефективність і майбутнє ОДКБ [15].

Україна продовжує співпрацювати з країнами-партнерами за межами ОДКБ, зміцнюючи відносини з тими державами, які підтримують її незалежність і територіальну цілісність. Водночас, вибір стратегічного курсу на інтеграцію з НАТО та поглиблення відносин з ЄС свідчить про орієнтацію України на західні безпекові структури, а не на структури, підконтрольні російському впливу.

Після проголошення незалежності Україна прагнула налагодити тісні відносини з різними міжнародними організаціями та військово-політичними блоками, щоб забезпечити національну безпеку та сприяти розвитку демократичних інституцій [43]. Умови регіональної стабільності, викликані безпековими загрозами та конфліктами, зумовили прагнення України приєднатися до таких альянсів, як НАТО та Європейський Союз, а також стати активним учасником міжнародних форматів співпраці. Одним із прикладів такої співпраці є ГУАМ — регіональна організація, що об'єднує чотири пострадянські держави: Грузію, Україну, Азербайджан та Молдову. Крім того, нещодавно створений формат Люблінського трикутника, що об'єднує Україну, Литву та Польщу, став важливим інструментом для зміцнення партнерства в політичній та безпековій сферах. У цьому розділі буде розглянуто особливості відносин України з цими організаціями, їхні ключові цілі, досягнення та перспективи подальшого розвитку.

Організація ГУАМ є регіональною організацією чотирьох пострадянських держав: Грузії, України, Азербайджану та Молдови [43].

Співпраця між Грузією, Україною, Азербайджаном та Молдовою розпочалася з «консультативного форуму ГУАМ», заснованого 10 жовтня 1997 року в Страсбурзі та названого на честь перших літер кожної з цих країн. У 1999 році організація прийняла назву ГУУАМ через членство Узбекистану. Саміт у Ялті 6 та 7 червня 2001 року супроводжувався підписанням статуту ГУУАМ, який формалізував організацію. За словами колишнього президента України Віктора Ющенка, статут визначив цілі співпраці, такі як сприяння демократичним цінностям, забезпечення сталого розвитку, підвищення міжнародної та регіональної безпеки та прискорення європейської інтеграції.

Саміт ГУУАМ відбувся в Кишиневі, Молдова, 22 квітня 2005 року. У саміті взяли участь спеціальний представник Державного департаменту США з питань євразійських конфліктів Стівен Манн та генеральний секретар ОБСЄ Ян Кубіш. Російський посол у Кишиневі критикував той факт, що Росію не запросили на захід. Президент Азербайджану Ільхам Алієв заявив після саміту: «Наша організація постає як потужна сила, що бере участь у вирішенні проблем у Каспійсько-Чорноморському регіоні», тоді як президент України Віктор Ющенко сказав, що нова сторінка була написана в історії організації.

У квітні 2006 року три країни ГУАМ підтримали пропозицію України засудити Голодомор, голод 1930-х років в Україні, який забрав життя мільйонів людей, як геноцид.

У травні 2006 року Україна та Азербайджан оголосили про плани подальшого поглиблення відносин між членами ГУАМ шляхом перейменування організації на ГУАМ Організація для демократії та економічного розвитку та створення її штаб-квартири в українській столиці. Інші члени заявили, що це був значний крок і розвиток. Очікувалося, що учасники саміту також приймуть статуту ГУАМ, декларацію та комюніке. Також у травні 2006 року Міністерство оборони України оголосило про плани створення миротворчих сил ГУАМ.

Наступного року країни ГУАМ погодилися сформувати спільні миротворчі сили чисельністю 500 осіб для боротьби з сепаратизмом.

У травні 2021 року троє з чотирьох членів, Україна, Молдова та Грузія, приєдналися до Тріо Асоціації з метою спільно сприяти подальшій європейській інтеграції [43]. Серед основних досягнень у співробітництві в рамках ГУАМ у 2019 році слід відзначити наступні:

1. Митними органами розроблено та впроваджено механізм імплементації Протоколу між митними адміністраціями щодо взаємодії у сфері боротьби з митними правопорушеннями, пов'язаними з переміщенням товарів повітряним шляхом через державні кордони країн-членів ГУАМ, який був підписаний в рамках зустрічі Голів урядів країн ГУАМ у жовтні 2018 р. в м. Кишиневі;
2. З 1 березня 2019 р. почала діяти оновлена Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про взаємне скасування візових вимог, яка запроваджує взаємні поїздки громадян України та Грузії на підставі внутрішніх паспортів у формі картки, що містять безконтактний електронний носій.

У 2017 році Україна оголосила про угоди про зону вільної торгівлі та гармонізацію митних процедур між державами-членами.

На 77-й сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, що відбулася в Нью-Йорку 20 вересня 2022 року, міністри закордонних справ країн-членів Організації демократії та економічного розвитку зібралися на полях і провели 39-е засідання кабінету ГУАМ. Після засідання міністри закордонних справ Грузії, України, Азербайджану та Молдови підписали протокол про визначення країни походження товарів. Крім того, Міністерство закордонних справ України повідомило про створення зони вільної торгівлі між країнами ГУАМ.

28 липня 2020 року в Любліні, Польща, було підписано спільну декларацію міністрів закордонних справ Литви, Польщі та України — Лінаса Лінкявічуса, Яцека Чапутовича та Дмитра Кулеби, про створення формату.

1 серпня 2020 року міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба запросив міністра закордонних справ Білорусі Володимира Макея на другу зустріч, яка має відбутися в Києві. Під час Економічного форуму в Карпачі, Польща, 10 вересня 2020 року Ян Гофмокл, директор Східного департаменту Міністерства закордонних справ Польщі, заявив, що Люблінський трикутник повинен бути фактично квадратом з Білоруссю. За його словами, на початковому етапі Мінськ був зацікавлений у цьому політичному проєкті, але згодом змінив свою думку.

17 вересня 2020 року відбулася перша зустріч національних координаторів Люблінського трикутника, створеного міністрами закордонних справ України, Польщі та Литви у липні 2020 року. Координаторами цього тристороннього механізму співпраці призначені заступники міністрів закордонних справ Василь Боднар, Марцин Пшидач та Даліус Чекуоліс. Сторони обговорили підготовку до наступної зустрічі міністрів закордонних справ Люблінського трикутника, яка має відбутися в Києві з ініціативи міністра Дмитра Кулеби. Одним із головних завдань Люблінського трикутника має бути координація дій України, Польщі та Литви для ефективного протидії викликам та загрозам спільній безпеці, серед яких пріоритетом є протидія гібридним загрозам з боку Росії [28].

29 січня 2021 року під час першої онлайн-зустрічі Люблінського трикутника міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба заявив на брифінгу, що Україна, Литва та Польща виступають за приєднання Білорусі до Люблінського трикутника, але час для цього ще не настав.

4 березня 2021 року президент Координаційної ради Білорусі Світлана Тихановська заявила, що отримала запрошення від Дмитра Кулеби на зустріч Люблінського трикутника і чекає на запрошення на офлайн-зустріч з Кулебою та Верховною Радою. Тихановська зазначила, що хотіла б, щоб «Люблінський трикутник» став «Люблінською четвіркою» [28].

5 жовтня 2021 року у форматі круглого столу в рамках Варшавського форуму безпеки відбулася зустріч міністрів закордонних справ Люблінського трикутника, зокрема, Дмитро Кулеба підкреслив, що Люблінський трикутник є

яскравим прикладом нової тенденції в міжнародній політиці щодо створення регіональних альянсів.

Дмитро Кулеба підкреслив, що Люблінський трикутник закріплений у нещодавно затвердженій Стратегії зовнішньої політики України як один із важливих нових міжнародних форматів співпраці України [28]. Разом із Асоціаційною трійкою, Квадригою та Кримською платформою ці нові формати відображають нову проактивну зовнішню політику України та спрямовані на створення зони безпеки та процвітання для України та басейну Чорного та Балтійського морів.

2 грудня 2021 року президенти Люблінського трикутника провели перші спільні переговори та прийняли заяву, в якій закликали міжнародне співтовариство посилити санкції проти Російської Федерації через її триваючу агресію проти України. Глави держав також вимагали, щоб Кремль вивів російські війська з кордонів України та тимчасово окупованих територій. У заяві президенти підтвердили свою відданість зміцненню енергетичної безпеки Європи та висловили стурбованість проектом «Північний потік-2». Лідери домовилися працювати разом, щоб протидіяти спробам Росії монополізувати європейський ринок газу та використовувати енергію як геополітичну зброю. Президенти також висловили взаємну підтримку під час міграційної кризи на кордонах ЄС, штучно створеної режимом Лукашенка.

Напередодні широкомасштабного російського вторгнення в Україну, 23 лютого 2022 року, глави держав Люблінського трикутника зустрілися в Києві, де підписали спільну декларацію [39]. Вона засуджує рішення Російської Федерації визнати тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей як «незалежні», а також підтримує надання Україні статусу країни-кандидата на членство в ЄС.

26 листопада 2022 року прем'єр-міністри Люблінського трикутника підписали спільну заяву на підставі результатів зустрічі в рамках «Люблінського трикутника» в Києві, в якій вони закликали міжнародне співтовариство визнати спільну мету звільнення всієї тимчасово окупованої території України. У

документі також йдеться про посилення процесу переговорів щодо вступу України до НАТО.

6 грудня 2022 року під час Форуму ЄС - Україна з протидії дезінформації, що відбувся в Брюсселі, три неурядові організації з Литви, Польщі та України представили спільний докладний звіт, що підкреслює виклики, що виникають внаслідок російської дезінформації та пропагандистської діяльності в країнах Люблінського трикутника. Цей звіт є втіленням прямої та тісної співпраці між трьома країнами-партнерами.

11 січня 2023 року президенти держав Люблінського трикутника провели другий саміт у Львові та підписали спільну декларацію. Президент Польщі Анджей Дуда оголосив, що Україна отримає роту танків Leopard як частину створення міжнародної коаліції.

28 червня 2023 року президенти Польщі, Литви та України провели зустріч у Києві для обговорення посилення присутності НАТО на Східному флангу та підтримки потенційного членства України. Президент Дуда підкреслив: «Ми робимо все, щоб вільнюський саміт був багатим на рішення, щоб він спричинив покращення безпеки в нашій частині Європи та надійну перспективу членства України в Альянсі». Лідери раніше неодноразово зустрічалися, щоб підтвердити суверенітет України та вирішити проблеми, пов'язані з конфліктом.

Згідно з цією Спільною декларацією Литви, Польщі та України, міністри закордонних справ сторін повинні проводити регулярні зустрічі, зокрема в галузі багатосторонньої діяльності та за участю обраних партнерів. Вони також організовуватимуть консультації на рівні керівництва міністерств закордонних справ своїх країн та створять посади в цих міністерствах з питань співпраці в рамках Люблінського трикутника.

Під час першої відеоконференції 17 вересня 2020 року національні координатори визначили основні напрямки діяльності Люблінського трикутника та домовилися забезпечити сталу взаємодію формату на різних рівнях роботи. Під час зустрічі вони погодили основні принципи Люблінського трикутника та окреслили плани співпраці на найближче майбутнє. Одним із головних завдань

має бути координація дій трьох держав для ефективного вирішення актуальних викликів та загроз нашій спільній безпеці [39].

Серед пріоритетних тем у співпраці є спільне протидія гібридним загрозам з боку Росії, зокрема в боротьбі з дезінформацією [28]. Було підкреслено важливість підтримки тісної співпраці в рамках міжнародних організацій.

Заступники міністрів також домовилися розпочати тристоронні тематичні консультації на рівні директорів міністерств закордонних справ трьох країн. Координатори приділили важливу увагу ситуації в Білорусі та деяких інших країнах регіону. Василь Боднар висловив подяку партнерам за їхню постійну підтримку територіальної цілісності та суверенітету нашої держави та підтримку у протидії російській агресії. Він також поінформував своїх колег про основні цілі Кримської платформи та запросив Польщу та Литву до активної співпраці в рамках платформи, яка спрямована на деокупацію Криму.

12 жовтня 2020 року Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль відзначив важливість новоствореного «Люблінського трикутника» та запросив Президента Польщі Анджея Дуду розширити його формат, зокрема обговорити можливість зустрічі голів урядів у форматі «Люблінського трикутника» під час його візиту до України.

27 лютого 2021 року міністр закордонних справ Литви Габріелюс Ландсбергіс сказав Українському Радіо Свобода, що ініціатива «Люблінський трикутник», яка об'єднує Україну, Литву та Польщу, наближає Україну до європейської інтеграції.

Він також вважає, що ініціатива Кримської платформи є «надзвичайно корисною не лише для пошуку конкретних рішень, а й для нагадування про проблему окупації Криму».

2 грудня 2021 року заступник міністра закордонних справ України Микола Точицький заявив, що хоча Україна та Польща демонструють високий рівень стратегічного партнерства, Київ та Варшава планують надалі активно розвивати Люблінський трикутник. За словами Точицького, під час політичних

консультацій у Варшаві сторони обговорили широкий спектр питань, включаючи складну історію.

18 січня 2022 року Міністерство закордонних справ Польщі опублікувало в Twitter повідомлення про те, що міністри закордонних справ Польщі, України та Великої Британії обговорили перспективи тристороннього співробітництва. 21 січня міністр закордонних справ Великої Британії Ліз Трасс оголосила про «нові тристоронні зв'язки з Польщею та Україною» під час промови в Інституті Лоуї в Австралії. Вважається, що цей формат обговорювався під час візиту президента Володимира Зеленського до Лондона у грудні попереднього року. За даними BBC News Ukraine, сторони завершили деталі угоди наприкінці січня 2022 року. Спочатку планувалося, що угоду буде оголошено 31 січня під час візиту Ліз Трасс до України. Однак оголошення було відкладено через те, що Ліз Трасс захворіла на COVID-19.

1 лютого Борис Джонсон та Матеуш Моравецький прибули до Києва, де зустрілися з українським міністром закордонних справ Дмитром Кулебою. Того ж дня під час своєї промови у Верховній Раді України президент України Володимир Зеленський оголосив про створення нового формату політичного співробітництва в Європі — між Польщею, Україною та Великою Британією. Водночас міністр закордонних справ Дмитро Кулеба розкрив деякі додаткові деталі, підкресливши важливість цього пакту для своєї країни.

Прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький заявив на брифінгу з прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем 1 лютого 2022 року, що новий політичний формат між Україною, Польщею та Великою Британією буде співпрацею для боротьби за безпеку в регіоні [37]. За його словами, формат політичного співробітництва, створений міністерствами закордонних справ трьох країн, є дуже важливим.

Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Ірина Верещук вважає, що союз України, Польщі та Великої Британії може стати важливим форматом у боротьбі з російською агресією.

Під час спільної прес-конференції з Борисом Джонсоном Володимир Зеленський заявив, що робота над створенням пакту між Україною, Польщею та Великою Британією вже розпочалася. Зеленський додав, що зможе розповісти більше про союз після початку своєї роботи на рівні лідерів, також сказавши, що вірить, що це хороша платформа для безпеки та торгівлі.

Відносини України з регіональними та міжнародними військово-політичними альянсами відображають її прагнення забезпечити національну безпеку, розвивати демократичні інститути та інтегруватися до євроатлантичних структур [37]. Україна активно підтримує співпрацю в межах таких організацій, як ГУАМ, Люблінський трикутник, Асоційоване тріо та інші міжнародні формати, спрямовані на протидію спільним загрозам і розбудову партнерства.

ГУАМ, до якого входять Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова, став важливим інструментом для політичної координації, підтримки демократичних цінностей та посилення регіональної безпеки [43]. Спільні проекти, включаючи створення зони вільної торгівлі та гармонізацію митних процедур, демонструють прагнення до економічної інтеграції й розвитку. Окрім цього, формат став платформою для вирішення безпекових питань, зокрема в контексті боротьби з сепаратизмом.

Люблінський трикутник, що об'єднує Україну, Польщу та Литву, виступає ключовим інструментом у зміцненні регіональної безпеки та протидії гібридним загрозам, включаючи дезінформацію та кібербезпеку [26]. Спільні заяви на підтримку територіальної цілісності України, засудження агресії Росії та ініціативи щодо посилення санкцій свідчать про високий рівень солідарності в рамках цього альянсу [26]. Участь у цьому форматі також сприяє просуванню інтеграції України до ЄС і НАТО.

Нові формати, зокрема співпраця України з Великою Британією та Польщею, додатково зміцнюють здатність України досягати безпекових цілей у регіоні [37]. Такі альянси стали відповіддю на зростання агресивних дій Росії та посилюють можливості України щодо захисту суверенітету та підтримки економічної стабільності [37].

Таким чином, участь України в різноманітних регіональних альянсах і міжнародних ініціативах є важливою частиною її зовнішньої політики, спрямованої на розвиток стратегічних партнерств і створення зони стабільності в регіоні Чорного та Балтійського морів.

2.3. Фактори, що впливають на вибір України у відносинах з військово-політичними блоками.

Фактори, що впливають на вибір України у відносинах із військово-політичними блоками, є багатовимірними та включають внутрішньополітичні, зовнішньополітичні, економічні й військові аспекти, які визначають стратегічний курс держави [38, с. 11-12]. Ці фактори відображають прагнення України до збереження національної безпеки, підтримки стабільності та забезпечення міжнародної підтримки.

Важливу роль у формуванні зовнішньополітичного курсу відіграють внутрішньополітичні фактори. Суспільні настрої є одним із ключових елементів, оскільки вони безпосередньо впливають на легітимність урядових рішень і спрямованість політичного курсу. Українське суспільство поступово змінювало своє ставлення до військових блоків під впливом загроз національній безпеці, зокрема після анексії Криму та початку війни на Донбасі. Різке зростання підтримки ідеї вступу до НАТО стало відповіддю на агресивні дії Росії та на прагнення до зміцнення безпеки шляхом міжнародних союзів. Зміни у громадській думці відобразилися в активному обговоренні євроатлантичної інтеграції на державному рівні, що спонукало урядові структури до формування чіткого плану співпраці з НАТО.

Урядові структури також відіграють ключову роль у визначенні зовнішньополітичних пріоритетів країни. Політичні рішення щодо зближення з військово-політичними блоками зазвичай приймаються на основі стратегічних оцінок, які враховують безпекові ризики та переваги від співпраці з такими блоками. Впровадження реформ у сфері безпеки та оборони, розробка національних програм співпраці з НАТО та іншими організаціями – усе це стало результатом діяльності українських урядових структур. Крім того,

конституційне закріплення євроатлантичного курсу свідчить про політичну волю керівництва України забезпечити стабільне та передбачуване майбутнє у системі міжнародної безпеки.

Зовнішньополітичні фактори, такі як міжнародний тиск і позиції інших держав, також мають значний вплив на вибір України. Міжнародна підтримка, зокрема з боку країн-членів НАТО та ЄС, стала важливим стимулом для України у виборі стратегічних партнерів. Ці країни, з огляду на стратегічне значення України у європейській безпеці, активно підтримують її в рамках політичної та військової допомоги. Важливо також враховувати позицію Росії, яка розглядає можливий вступ України до НАТО як загрозу власній безпеці, що призвело до посилення тиску з боку Росії на Україну. Постійна загроза ескалації конфлікту на сході України та військова присутність Росії поблизу українських кордонів змушують Україну враховувати фактори, які виходять за межі її суверенних рішень, і прагнути до міжнародної підтримки в умовах конфронтації з Росією.

Економічні та військові чинники також відіграють важливу роль у визначенні зовнішньополітичного курсу України [19, с. 161]. Співпраця з НАТО та іншими міжнародними військово-політичними блоками передбачає отримання технічної, фінансової та матеріальної допомоги, що сприяє модернізації Збройних сил України, підвищенню рівня обороноздатності та впровадженню стандартів НАТО у військовій сфері. Така підтримка є надзвичайно важливою, оскільки вона дозволяє Україні забезпечити сучасну підготовку військових, оптимізувати структуру Збройних сил та зробити їх сумісними зі збройними силами країн-членів НАТО. Окрім того, міжнародна економічна підтримка сприяє стабільності економіки України в умовах затяжного конфлікту на сході країни, що також є важливим аргументом на користь співпраці з міжнародними організаціями безпеки.

Таким чином, вибір України у відносинах із військово-політичними блоками є результатом комплексного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, економічних та військових міркувань. Ці фактори відображають бажання України забезпечити власну безпеку, знайти надійних партнерів у міжнародній

системі безпеки та захистити національні інтереси в умовах геополітичних загроз.

Висновки до розділу II

У другому розділі розглянуто історію та сучасний стан відносин України з різними військово-політичними блоками, зокрема з НАТО, ОДКБ, ГУАМ, Люблінським трикутником та іншими міжнародними альянсами. Аналіз етапів розвитку співпраці між Україною та НАТО показав, що відносини еволюціонували від початкової співпраці в рамках «Партнерства заради миру» до стратегічного партнерства та прагнення до членства в Альянсі. Ключовим моментом у цих відносинах стало російське вторгнення в Україну, яке суттєво активізувало співпрацю з НАТО та зміцнило політичну підтримку Альянсу. У 2023 році на саміті у Вільнюсі було підтверджено готовність НАТО прийняти Україну після виконання необхідних реформ, що засвідчує незмінний курс країни на євроатлантичну інтеграцію.

Відносини України з ОДКБ залишалися на мінімальному рівні, оскільки Україна обрала позаблокову політику та спрямувала свої зусилля на зближення з західними структурами безпеки. Конфлікт з Росією та ескалація війни 2022 року ще більше посилили дистанцію між Україною та ОДКБ, особливо з огляду на роль Росії як ключового члена цієї організації. Водночас слабка реакція ОДКБ на міжнародні кризи підкреслила обмеженість її впливу та викликала сумніви щодо її здатності забезпечити колективну безпеку.

Участь України в регіональних альянсах, таких як ГУАМ і Люблінський трикутник, демонструє прагнення країни до посилення співпраці з державами, які мають спільні безпекові інтереси та підтримують її суверенітет. ГУАМ, об'єднуючи пострадянські держави з метою забезпечення регіональної безпеки та економічного розвитку, став важливим інструментом для України у просуванні демократичних цінностей та економічної інтеграції. Люблінський трикутник, створений для зміцнення безпеки в регіоні та протидії гібридним загрозам, також забезпечує тісну координацію з Польщею та Литвою, які є активними прихильниками євроатлантичної інтеграції України.

Вплив на вибір України у відносинах із військово-політичними блоками мають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Внутрішньополітичні процеси, зокрема зростання підтримки населенням ідеї членства в НАТО після анексії Криму та військового конфлікту на Донбасі, суттєво вплинули на курс держави. Крім того, зовнішньополітичні фактори, такі як підтримка з боку країн-членів НАТО та посилення загрози з боку Росії, стимулюють Україну до зміцнення безпеки через міжнародні союзи. Економічні та військові міркування, включно з отриманням допомоги на модернізацію Збройних сил та технічне оснащення, також сприяють посиленню співпраці з міжнародними партнерами.

Загалом, обраний Україною курс на інтеграцію з західними військово-політичними блоками та альянсами відображає її прагнення забезпечити власну безпеку, зміцнити обороноздатність, підтримати суверенітет і територіальну цілісність у контексті сучасних геополітичних викликів.

РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ ТА ПЕРСПЕКТИВ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИМИ БЛОКАМИ

3.1. Вплив співпраці з військово-політичними блоками на національну безпеку України.

Історичний контекст розвитку української зовнішньої політики у відносинах із військово-політичними блоками охоплює період від здобуття незалежності в 1991 році до сьогодні [46]. За цей час Україна пройшла шлях від позаблокового статусу до активного прагнення інтеграції в євроатлантичну систему безпеки, що зумовлене змінами в регіональній і глобальній політичній ситуації, внутрішніми реформами та безпековими викликами, зокрема агресією з боку Росії.

Після здобуття незалежності Україна опинилася в умовах складної безпекової ситуації, оскільки новостворена держава успадкувала від Радянського Союзу значний військовий потенціал, включно з ядерною зброєю. Одразу після здобуття незалежності Україна проголосила намір дотримуватися нейтрального статусу, намагаючись уникнути втягнення в міжнародні військово-політичні конфлікти. Незалежна Україна задекларувала готовність дотримуватися позаблокового статусу та стала активно розбудовувати дипломатичні відносини з країнами Заходу та НАТО, з одного боку, і з Росією – з іншого.

1994 року Україна підписала Будапештський меморандум, відповідно до якого вона відмовилася від ядерного арсеналу в обмін на гарантії безпеки та територіальної цілісності з боку Росії, США і Великобританії. Цей документ став важливим кроком до позаблокового статусу, оскільки Україна сподівалася, що міжнародні гарантії допоможуть зберегти стабільність і суверенітет країни.

Відносини з НАТО почали поступово розвиватися з моменту приєднання України до програми «Партнерство заради миру» у 1994 році. Це було першим серйозним кроком України на шляху до співпраці з військово-політичним блоком і продемонструвало зацікавленість у партнерстві з НАТО, хоча на той момент питання про вступ до Альянсу ще не стояло. Програма «Партнерство

заради миру» дозволила Україні брати участь у спільних навчаннях, співпрацювати у питаннях миротворчості та покращити військову взаємодію з країнами-членами НАТО.

У 1997 році було підписано Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО, яка закріпила зобов'язання сторін щодо безпеки й оборони, а також створила Комісію Україна–НАТО як постійний механізм для проведення консультацій і координації дій у сфері безпеки. Підписання Хартії стало важливим кроком у розвитку партнерських відносин із Альянсом і символізувало прагнення України до інтеграції в європейську систему безпеки, хоча офіційно курс на членство в НАТО ще не був проголошений.

З початку 2000-х років у зв'язку зі зростанням загроз із боку Росії Україна почала дедалі більше орієнтуватися на співпрацю з НАТО та Європейським Союзом. Після Помаранчевої революції 2004 року уряд України оголосив про намір рухатися до інтеграції з євроатлантичними структурами, що включало активнішу співпрацю з НАТО. У 2008 році на саміті НАТО в Бухаресті було ухвалено рішення про те, що Україна може стати членом Альянсу, хоча чіткої дати щодо вступу не було визначено [44, с. 32]. Ця заява стала важливим сигналом для України та підтвердила перспективу її інтеграції до Альянсу.

Проте з 2010 року політичний курс змінився через політику Президента Віктора Януковича, який проголосив позаблоковий статус і почав відновлювати стосунки з Росією. Така політика спричинила охолодження відносин із НАТО та призупинила інтеграційні процеси в європейські та євроатлантичні структури.

Після анексії Криму Росією у 2014 році та початку військових дій на сході України відбулася кардинальна зміна зовнішньополітичного курсу [1]. Україна відмовилася від позаблоковості та почала активну співпрацю з НАТО у сфері безпеки та оборони [20]. У цей період було ухвалено низку важливих документів, що визначили курс на інтеграцію до НАТО як стратегічний пріоритет. Зокрема, у 2019 році були внесені зміни до Конституції України, які закріпили курс на членство в Європейському Союзі та НАТО.

З початку військової агресії Росії Україна отримує від НАТО і країн-членів суттєву підтримку у вигляді військового обладнання, навчання для українських військових та фінансової допомоги. Було посилено співпрацю з Альянсом у рамках Програми посилених можливостей, яка дозволила Україні брати участь у більшій кількості спільних навчань і заходів із підвищення обороноздатності.

Паралельно з посиленням співпраці з НАТО, Україна розвивала партнерські відносини з Європейським Союзом. Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році Україна розпочала масштабні реформи, спрямовані на інтеграцію до європейських політичних, економічних та безпекових структур. Співпраця з ЄС у сфері безпеки включає активну участь у програмах Спільної політики безпеки та оборони, де Україна бере участь у деяких проєктах Постійного структурованого співробітництва (PESCO). Ці ініціативи допомагають модернізувати українську армію, підвищити її рівень сумісності зі збройними силами країн ЄС та забезпечити підтримку в протидії гібридним загрозам.

На тлі військової агресії Росії, що триває з 2014 року, питання інтеграції до НАТО та ЄС стало центральним у зовнішній політиці України. На саміті НАТО у Вільнюсі в 2023 році було підтверджено, що двері Альянсу залишаються відчиненими для України, але необхідно продовжити реформи та модернізацію оборонної сфери, щоб відповідати вимогам членства. Крім того, важливим викликом залишається політична консолідація та забезпечення сталості реформ, які є необхідними для наближення до стандартів ЄС і НАТО.

Історичний контекст, який охоплює відмову від позаблоковості, подолання наслідків російської агресії та поступову євроатлантичну інтеграцію, відображає прагнення України до стійкої національної безпеки та зміцнення своїх позицій у системі міжнародної безпеки [12]. Подальша інтеграція до європейських та євроатлантичних структур є стратегічним завданням, яке визначатиме майбутнє України у контексті глобальних безпекових викликів.

Підвищення рівня підготовки та модернізація Збройних сил України є одним із ключових пріоритетів державної безпекової політики, особливо у світлі

збройної агресії з боку Росії [12]. Цей процес охоплює адаптацію армії до сучасних викликів, впровадження новітніх стандартів НАТО, модернізацію обладнання та озброєння, а також зміцнення кадрового потенціалу. Важливим аспектом є також посилення оборонної промисловості України, яка забезпечує технологічне оновлення армії та знижує залежність від іноземних постачань зброї і техніки.

Україна активно оновлює матеріально-технічну базу ЗСУ, адже значна частина обладнання і техніки, успадкованих від Радянського Союзу, не відповідає сучасним вимогам. Модернізація включає закупівлю сучасної бронетехніки, артилерії, систем протиповітряної оборони, а також розробку нових видів озброєння на базі українського оборонно-промислового комплексу. Особлива увага приділяється створенню нових ракетних комплексів та безпілотних літальних апаратів, які вже продемонстрували ефективність у бойових умовах. Українська оборонна промисловість, зокрема компанії «Укроборонпром» та інші, відіграє важливу роль у створенні та модернізації техніки для ЗСУ. Це не лише зменшує потребу в імпорті, але й сприяє зміцненню економіки через розвиток внутрішнього виробництва.

Одним із основних напрямів реформування ЗСУ є інтеграція стандартів НАТО, що дозволяє підвищити ефективність управління військами, сумісність із силами країн-членів Альянсу та боєздатність [34]. Впровадження цих стандартів охоплює організацію командування, оперативне планування, логістику, забезпечення особового складу, стандарти безпеки та медичну допомогу. Це вимагає комплексного підходу до змін у структурі Збройних сил, створення нових систем зв'язку та управління, що відповідають вимогам НАТО, а також покращення системи військової освіти. Співпраця з країнами-членами НАТО у форматі спільних навчань та тренувань сприяє підвищенню рівня сумісності українських військових з колегами з Альянсу.

Професійна підготовка особового складу ЗСУ є важливим компонентом у підвищенні боєздатності української армії. Це включає як базову підготовку новобранців, так і підвищення кваліфікації офіцерів та командного складу.

Військовослужбовці ЗСУ мають можливість проходити тренування за стандартами НАТО у рамках навчальних програм та спільних навчань із країнами Альянсу [34]. Програми підготовки також включають новітні методики, спрямовані на вдосконалення командних навичок, управління військовими операціями, а також застосування сучасних технологій на полі бою. Особливу увагу приділяють підготовці підрозділів для участі у миротворчих місіях та операціях, що є важливим аспектом для міжнародної співпраці та підвищення професійного рівня військових.

В умовах сучасної гібридної війни особливо важливим стає розвиток системи кібербезпеки ЗСУ та впровадження передових інформаційних технологій. Кібербезпека спрямована на захист важливих державних і військових даних від кібератак та спроб дестабілізації з боку противника. Це включає створення спеціалізованих підрозділів, які відповідають за кіберзахист, а також тісну співпрацю з НАТО і міжнародними партнерами для обміну досвідом у сфері кібербезпеки. Впровадження сучасних інформаційних систем у військове управління дозволяє значно підвищити швидкість прийняття рішень, координацію військових операцій та забезпечення оперативного зв'язку між підрозділами.

Логістика та медична підтримка є невід'ємними складовими підвищення боєздатності ЗСУ. У межах модернізації ЗСУ відбувається реформа системи забезпечення військ, що включає постачання необхідних матеріалів, покращення транспортної системи та забезпечення регулярного підвезення озброєння та спорядження. Зокрема, впроваджуються нові стандарти постачання і розподілу ресурсів, які дозволяють оперативніше реагувати на потреби армії. Медична підтримка спрямована на створення мобільних шпиталів, навчання медичних працівників і підвищення стандартів медичної допомоги на полі бою. Розробляються програми реабілітації військових, що включають не лише фізичне відновлення, але й психологічну підтримку, що є важливим для військовослужбовців, які брали участь у бойових діях.

Спільні навчання із країнами НАТО та іншими партнерами дозволяють українським військовим підвищити бойові навички та освоїти нові методи ведення операцій [6, с. 48]. ЗСУ регулярно беруть участь у навчаннях типу «Сі Бриз», «Репід Трайдент», «Об'єднані зусилля», що проводяться разом із країнами-членами НАТО на території України та за її межами. Такі навчання допомагають підготувати українських військових до операцій у складі міжнародних коаліцій, підвищити рівень взаємодії з іноземними військовими та вдосконалити знання у сфері сучасних військових технологій і стратегій.

Питання кібербезпеки та інформаційного протистояння стали важливими складовими національної безпеки України, особливо в умовах гібридної війни з Росією, що включає кібератаки, інформаційні операції, пропаганду та дезінформацію. Кіберзахист та протидія інформаційним атакам є критичними для захисту державних установ, стратегічно важливої інфраструктури, а також для підтримання стабільності в суспільстві. У відповідь на ці загрози Україна реалізує комплексну стратегію кібербезпеки та інформаційної оборони, що передбачає посилення захисту кіберпростору, розвиток нових технологій та співпрацю з міжнародними партнерами.

Одним із ключових аспектів забезпечення кібербезпеки України є розвиток інституційного середовища, яке забезпечує оперативний захист від кібератак. Національний координаційний центр кібербезпеки при Раді національної безпеки і оборони України відіграє центральну роль у координації зусиль різних державних органів, включаючи Міністерство цифрової трансформації, Службу безпеки України, Міністерство оборони та Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації. Кожне з цих відомств має власні підрозділи кіберзахисту, які відповідають за різні аспекти кібербезпеки та забезпечують безперервний моніторинг, аналіз загроз і захист державних об'єктів від кібератак.

Україна також активно працює над удосконаленням правової бази у сфері кібербезпеки. Прийнятий закон про основи забезпечення кібербезпеки дозволяє забезпечити узгодженість дій державних органів та залучає приватний сектор до

захисту кіберпростору. Важливим компонентом є підвищення рівня готовності до кіберзагроз через створення центрів реагування на інциденти, які працюють над попередженням, моніторингом та оперативною реакцією на кібератаки. Розробка національної кіберстратегії також передбачає заходи з удосконалення кіберграмотності населення та підготовки кадрів у сфері кібербезпеки, що сприяє створенню кваліфікованих фахівців для протидії загрозам.

Інформаційне протистояння є іншим важливим напрямом національної безпеки, оскільки Україна стикається з масовими дезінформаційними кампаніями та інформаційними атаками, спрямованими на дестабілізацію суспільства, підрив довіри до державних інституцій та розпалювання конфліктів. Інформаційні атаки часто охоплюють широкі теми, від політичних і соціальних питань до подій на фронті, маніпуляцій із фактами та історичних наративів. У відповідь на це держава здійснює заходи з моніторингу інформаційного простору, виявлення фейкових новин та їх оперативного спростування.

Важливим інструментом протидії дезінформації є Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, створений при Міністерстві культури та інформаційної політики України. Центр займається розробкою та поширенням об'єктивної інформації, формуванням позитивного іміджу України на міжнародній арені, а також координацією зусиль із протидії фейковим новинам і пропаганді. Залучення медіа та громадських організацій до процесу розвінчування фейків є важливою частиною цієї стратегії, адже підтримка незалежної журналістики та фактчекінгових платформ сприяє підвищенню рівня медіаграмотності населення та забезпеченню доступу до правдивої інформації.

Успішна реалізація стратегії кібербезпеки та інформаційної оборони значною мірою залежить від міжнародної підтримки та співпраці з іноземними партнерами. Україна активно співпрацює з НАТО, Європейським Союзом та окремими державами, зокрема США, Великобританією та Литвою, для підвищення рівня кібербезпеки та протидії інформаційним загрозам. Партнерство з НАТО надає можливість українським фахівцям брати участь у

навчаннях, обмінюватися досвідом із міжнародними колегами та залучатися до розробки спільних проектів у сфері кіберзахисту.

Україна також є учасником європейських програм з кібербезпеки, які передбачають технічну підтримку, навчальні програми для українських фахівців, а також обмін інформацією про новітні загрози та тенденції у сфері кібербезпеки. Наприклад, участь у спільних кібернавчаннях дозволяє українським фахівцям здобути нові навички та підготуватися до захисту критичної інфраструктури від складних атак. Окрім цього, Україна отримує технічне обладнання, програмне забезпечення та фінансування від міжнародних донорів для розвитку власних кіберпотужностей.

Підвищення рівня кіберграмотності населення та підготовка фахівців у сфері кібербезпеки є важливими компонентами для забезпечення стійкості суспільства перед інформаційними загрозами. В університетах України з'являються нові навчальні програми з кібербезпеки та інформаційних технологій, які дозволяють підготувати фахівців для державних установ, приватного сектору та оборонних структур. Окрім цього, проводяться програми з підвищення кіберграмотності для населення, що сприяє вмінню розпізнавати фейкову інформацію, захищати власні дані та уникати маніпуляцій у мережі.

Захист критичної інфраструктури, такої як енергетичні об'єкти, транспортні мережі, банківська система та державні установи, є одним із пріоритетів у сфері кібербезпеки. Атаки на інфраструктуру можуть призвести до серйозних економічних та соціальних наслідків, тому Україна активно працює над створенням систем захисту, які забезпечать безперебійну роботу цих об'єктів навіть під час атак. Для цього проводяться регулярні перевірки та моделювання кібератак, що дозволяє виявляти вразливості та вдосконалювати системи захисту.

3.2. Аналіз перспектив інтеграції України до військово-політичних структур.

Перспективи повноправного членства України в НАТО є ключовим питанням у сфері національної безпеки та зовнішньої політики [5, с. 24].

Членство в Альянсі може надати Україні значні переваги, зокрема гарантії безпеки за принципом колективної оборони, закріпленим у Статті 5 Північноатлантичного договору [19, с. 108]. Це означає, що напад на одного члена НАТО розглядається як напад на всіх, що суттєво підвищує рівень національної безпеки України [54, с. 187]. Участь у НАТО також сприятиме модернізації Збройних Сил відповідно до стандартів Альянсу, що зробить їх більш ефективними та сумісними з арміями інших країн-членів. Окрім того, членство в НАТО може сприяти політичній та економічній стабільності України, оскільки країни-члени дотримуються високих стандартів управління та верховенства права.

Проте членство в НАТО пов'язане і з певними викликами та ризиками. Одним із головних ризиків є потенційна негативна реакція з боку Росії, яка традиційно сприймає розширення НАТО на схід як загрозу власним інтересам [52, с. 40]. Це може призвести до ескалації напруженості в регіоні, включно з можливими військовими діями [46]. Крім того, у суспільстві можуть існувати різні думки щодо членства в НАТО, що може викликати політичні розбіжності і вплинути на внутрішню стабільність країни [46]. Вступ до Альянсу також потребуватиме значних фінансових витрат для забезпечення відповідності військової інфраструктури та техніки стандартам НАТО, що може стати викликом для економіки України.

Інтеграція України в європейську систему безпеки є стратегічним пріоритетом зовнішньої та безпекової політики України, яка прагне зміцнити свою обороноздатність на тлі поточних загроз і агресії з боку Росії. Україна розглядає Європейський Союз як надійного партнера, здатного забезпечити ефективну підтримку в сфері безпеки, а також сприяти внутрішньому розвитку держави. Ця співпраця включає участь у програмах ЄС, спільні навчання, обмін інформацією, підтримку реформ і зміцнення системи кібербезпеки.

Значна частина інтеграційного процесу пов'язана з реформуванням сектору оборони та безпеки. Україна адаптує свої стандарти до норм ЄС, зокрема через реалізацію Угоди про асоціацію та участь у рамках Спільної політики

безпеки та оборони [45]. Угода передбачає поступове наближення українського законодавства до стандартів ЄС у сфері захисту інформації, правопорядку та запобігання кіберзагрозам. Особливе значення надається питанням кібербезпеки, адже українська критична інфраструктура перебуває під постійною загрозою кібератак. ЄС надає Україні доступ до спеціальних кіберцентрів і навчальних програм, що підвищують рівень захисту від зовнішніх загроз.

Україна бере активну участь у багатьох програмах у межах Спільної політики безпеки та оборони ЄС [41]. Важливим кроком стало запрошення України до Постійної структурованої співпраці, яка є головним інструментом європейської інтеграції в оборонній сфері. Завдяки цьому Україна отримала можливість брати участь у спільних проєктах, зокрема у сфері кібербезпеки, протидії гібридним загрозам та модернізації оборонної інфраструктури. Участь у проєктах PESCO дозволяє українській армії посилювати власні можливості, підтримуючи сумісність із збройними силами країн ЄС і розширюючи потенціал для спільного реагування на кризи [41].

Україна також розвиває взаємодію з ЄС у рамках військово-консультативних місій і цивільної місії EUAM, яка надає підтримку в сфері правоохоронних реформ та посилює спроможність українських правоохоронних органів реагувати на внутрішні та зовнішні загрози. Консультативна місія підтримує реформи судової системи, правоохоронних органів і посилює верховенство права, що є необхідною умовою для ефективного виконання європейських стандартів безпеки.

Суттєвий вплив на взаємодію з ЄС у сфері безпеки мають санкційні політики, прийняті Євросоюзом щодо Росії у відповідь на анексію Криму та агресію на сході України [20]. Введення санкцій стало важливим елементом міжнародної підтримки України, підсилюючи її позиції на міжнародній арені. ЄС продовжує підтримувати Україну не тільки через санкції, а й надаючи фінансову та технічну допомогу для зміцнення оборонної сфери і розвитку соціально-економічної стабільності на тимчасово окупованих територіях.

Важливим етапом інтеграції стала підписана Угода про асоціацію у 2014 році, яка окреслила правову основу для безпекової співпраці та визначила кроки для наближення до стандартів ЄС у сферах безпеки та оборони. Ця угода дозволила налагодити тісніші контакти між українськими та європейськими структурами безпеки, що сприяє кращій координації спільних дій у рамках європейської системи колективної безпеки. Такі зміни особливо актуальні в контексті сучасної війни, коли Україні необхідно не лише посилювати власну обороноздатність, але й підтримувати довгострокові партнерські відносини з країнами ЄС для спільного захисту європейської безпеки.

Інтеграція України в європейську систему безпеки є багатокomпонентним процесом, що охоплює різні аспекти співпраці — від реформ у сфері безпеки до участі в оборонних ініціативах і кібербезпеці. Поглиблення відносин у межах Спільної політики безпеки та оборони, Постійної структурованої співпраці та Угоди про асоціацію дозволяє Україні наближатися до стандартів ЄС, покращуючи обороноздатність і забезпечуючи надійніший захист від зовнішніх загроз.

Інтеграція України до європейської системи безпеки є стратегічним напрямком зовнішньої політики, що спрямований на зміцнення її обороноздатності, кібербезпеки та загальної стійкості у відповідь на сучасні загрози. У межах Спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу Україна отримала можливість тісніше співпрацювати з країнами-членами ЄС, що охоплює широкий спектр аспектів, від участі в миротворчих операціях до спільних навчань і доступу до інноваційних оборонних технологій.

Поглиблення співпраці в рамках СПБО включає участь України в місіях і операціях ЄС, спрямованих на підтримання миру та стабільності в регіоні. Українські військові, які вже брали участь у подібних операціях, отримали цінний досвід, необхідний для адаптації до стандартів ЄС і підвищення сумісності зі збройними силами країн-членів. Це також сприяє підготовці до спільного реагування на потенційні кризові ситуації в межах європейського простору. Такий підхід підвищує не лише обороноздатність Збройних сил

України, але й авторитет України як відповідального партнера в забезпеченні міжнародної стабільності.

Важливим компонентом інтеграції стала участь України у проєктах Постійного структурованого співробітництва, що дозволяє українській стороні співпрацювати з ЄС у стратегічних напрямках, таких як кібербезпека, модернізація військової інфраструктури та технологічний розвиток. Участь у PESCO дає Україні можливість залучати передові технології й отримувати фінансову підтримку для реалізації оборонних проєктів, що спрямовані на протидію новим викликам, включаючи гібридні загрози та кіберзагрози [41]. Доступ до передових технологій і військових розробок ЄС сприяє підвищенню технологічної сумісності України з країнами Євросоюзу та розширенню її оборонного потенціалу.

Іншим важливим аспектом є гармонізація стандартів і процедур збройних сил України до норм ЄС, що охоплює впровадження нових підходів до управління військовими операціями, організації командних структур, а також модернізацію військової інфраструктури. Цей процес підвищує здатність України інтегруватися до європейської оборонної системи, що також сприяє сумісності під час спільних навчань та операцій. Реформи в секторі безпеки та оборони, проведені за участю ЄС, допомагають Україні забезпечити ефективне управління оборонними ресурсами, що є ключовим для інтеграції у сферу європейської безпеки.

Кібербезпека є критичним напрямком у співпраці між Україною та ЄС, адже Україна регулярно зазнає кібератак, які є частиною гібридної війни. ЄС надає доступ до спеціалізованих центрів із кіберзахисту та навчальних програм, що дозволяє підвищувати професійний рівень українських фахівців у сфері кібербезпеки. Спільні платформи для обміну інформацією та досвідом у реальному часі сприяють оперативному виявленню і нейтралізації потенційних кіберзагроз. Завдяки доступу до сучасних засобів захисту критично важливих об'єктів інфраструктури, Україна здатна більш ефективно реагувати на зовнішні загрози, що зміцнює її позиції в європейській системі безпеки.

Окрім військових аспектів, інтеграція України до європейської системи безпеки передбачає й політичну підтримку ЄС. Євросоюз активно підтримує Україну на міжнародному рівні, запроваджуючи санкції проти Росії за порушення міжнародного права та агресію проти України. Санкційна політика ЄС є важливим елементом міжнародної підтримки та посилює позиції України, демонструючи єдність і рішучість європейських держав у захисті безпеки регіону. Окрім санкцій, ЄС також надає Україні фінансову і технічну допомогу для зміцнення соціально-економічної стабільності та розвитку тимчасово окупованих територій.

Інтеграція України до європейської системи безпеки є складним і багатокомпонентним процесом, який охоплює як військові, так і політичні аспекти співпраці з ЄС. Завдяки участі в СПБО, PESCO та реформам у сфері оборони Україна поступово наближається до стандартів ЄС, що підвищує її обороноздатність і готовність до сучасних викликів. Це сприяє не лише посиленню національної безпеки України, але й зміцненню стабільності в Європі, що робить інтеграцію України до європейської системи безпеки стратегічним пріоритетом для обох сторін.

3.3. Прогнозування майбутнього розвитку відносин України з військово-політичними блоками.

Оцінка можливих сценаріїв розвитку відносин України з міжнародними організаціями безпеки охоплює різні варіанти інтеграції, поглиблення співпраці та визначення можливих викликів, що можуть вплинути на подальші відносини. Враховуючи динаміку міжнародної ситуації, Україна зосереджується на співпраці з такими організаціями, як НАТО, Європейський Союз, Організація з безпеки та співробітництва в Європі, а також на участі у регіональних ініціативах, як-от Люблінський трикутник і ГУАМ. Сценарії розвитку таких відносин залежать від факторів міжнародної безпеки, внутрішньополітичних процесів в Україні та готовності міжнародної спільноти до підтримки її інтеграційних прагнень.

Один із можливих сценаріїв розвитку відносин з НАТО полягає у послідовній інтеграції України в євроатлантичну систему безпеки та отриманні статусу повноправного члена Альянсу. Цей сценарій передбачає продовження активного реформування сектору оборони та безпеки, яке відповідатиме стандартам НАТО. Основними аспектами є вдосконалення системи командування, покращення рівня сумісності збройних сил України зі збройними силами країн-членів НАТО, а також впровадження стандартів і процедур Альянсу у військовій підготовці та логістиці. При цьому міжнародна підтримка реформ і фінансування таких проєктів з боку НАТО сприяли б прискоренню процесу інтеграції.

У межах цього сценарію Україна могла б розраховувати на суттєве посилення обороноздатності та забезпечення надійного рівня безпеки через механізми колективної оборони, закріплені у Статті 5 Північноатлантичного договору [22]. Однак, цей варіант залежить від готовності НАТО надати Україні статус члена, що може бути обмеженою через позицію деяких членів Альянсу, а також можливу негативну реакцію Росії.

Цей сценарій передбачає розвиток стратегічного партнерства України з ЄС у сфері безпеки, включно з участю в програмі Постійного структурованого співробітництва. Україна може посилити свої позиції, взявши участь у спільних оборонних проєктах ЄС, зокрема у сферах кібербезпеки, протидії гібридним загрозам та модернізації інфраструктури. Посилена участь у рамках СПБО може забезпечити Україні доступ до технологій, фінансування та передових оборонних рішень, що зміцнить її оборонний потенціал і сприятиме тіснішій інтеграції до європейської системи безпеки.

При цьому співпраця з ЄС є менш конфронтаційною у порівнянні з інтеграцією до НАТО, що знижує ризик різких реакцій з боку третіх країн. Однак повноцінна інтеграція в європейську систему колективної оборони все ще залишається обмеженою, оскільки членство в ЄС не передбачає автоматичного членства в НАТО. Для реалізації цього сценарію Україні необхідно

продовжувати процес адаптації національних стандартів до європейських та забезпечувати стабільний політичний розвиток для підтримки довіри з боку ЄС.

Розвиток регіональних ініціатив є важливим елементом зовнішньої політики України, що може слугувати платформою для посилення безпеки на рівні регіону [40]. Сценарій, за якого Україна розширює співпрацю в рамках Люблінського трикутника з Польщею та Литвою, а також у межах ГУАМ з Грузією, Азербайджаном та Молдовою, дозволяє Україні зміцнити партнерські зв'язки з державами, що мають спільні загрози з боку Росії та поділяють схожі інтереси щодо європейської та євроатлантичної інтеграції.

Співпраця в межах регіональних ініціатив передбачає обмін розвідувальною інформацією, спільні навчання, координацію зусиль у сфері протидії кіберзагрозам та підтримку оборонних ініціатив. У рамках Люблінського трикутника можливо створення спільних оборонних проєктів, що дозволить країнам-учасникам більш оперативно реагувати на регіональні загрози [39]. Однак обмежені фінансові та організаційні можливості таких ініціатив можуть стати стримувальним фактором для повноцінного вирішення викликів.

Сценарій нейтралітету передбачає, що Україна зосереджується на зміцненні власної обороноздатності без прагнення до інтеграції в міжнародні військово-політичні блоки. Такий підхід передбачає розвиток власного оборонного комплексу, виробництво озброєння та забезпечення технологічної незалежності. Україна може розвивати політику багатовекторної співпраці у сфері безпеки, не надаючи переваги одній організації чи блоку.

З одного боку, цей варіант дозволяє уникнути надмірної залежності від міжнародної підтримки, що може бути важливим за умов змінної міжнародної політики. З іншого боку, зважаючи на стратегічне положення України та постійну загрозу з боку Росії, такий підхід не забезпечує достатніх гарантій безпеки і може залишити Україну вразливою перед зовнішніми загрозами.

Найбільш реалістичним та вигідним для України є комбінований підхід, який поєднує елементи з різних сценаріїв. Україна може продовжувати

інтеграцію до НАТО, підтримуючи високий рівень сумісності збройних сил, водночас зміцнюючи оборонні відносини з ЄС і розвиваючи регіональні ініціативи з країнами-сусідами. Такий підхід дозволяє Україні залишатися частиною міжнародної системи безпеки та отримувати підтримку в рамках регіональних ініціатив, а також посилює стійкість перед можливими загрозами.

Роль міжнародних акторів, таких як США, Європейський Союз та Росія є визначальною у формуванні зовнішньої політики України, яка спрямована на забезпечення безпеки, суверенітету та економічного розвитку держави. Кожен із цих акторів відіграє особливу роль і має власні стратегічні інтереси в Україні, що впливає на позицію української влади у різних питаннях міжнародної політики. У цьому контексті Україна намагається підтримувати баланс між різними впливами, водночас розвиваючи стратегічні партнерства для зміцнення національної безпеки та стабільності.

Сполучені Штати Америки є одним із найважливіших стратегічних партнерів України, особливо в контексті безпекової політики. Після анексії Криму Росією та початку військових дій на сході України підтримка США стала ключовою у сфері національної безпеки. Сполучені Штати надають значну військову, економічну та політичну підтримку, що включає постачання зброї, навчання українських військових, а також значні обсяги фінансової допомоги для зміцнення української оборони.

Вашингтон відіграє активну роль у міжнародних санкціях проти Росії, що були введені у відповідь на агресію проти України. Систематична санкційна політика спрямована на економічне стримування Росії, а також на посилення позицій України на міжнародній арені. США також підтримують євроатлантичні прагнення України, надаючи політичну підтримку її інтеграції до НАТО, що є важливим фактором у формуванні оборонної політики України. Завдяки цьому Україна отримує не лише безпосередню допомогу, але й гарантії щодо своєї довгострокової безпеки, які пов'язані з курсом на євроатлантичну інтеграцію.

Європейський Союз є одним із головних економічних та політичних партнерів України, а його вплив охоплює широку низку сфер – від економіки до

безпеки та прав людини. Після підписання Угоди про асоціацію в 2014 році Україна почала реалізовувати комплексну програму реформ, спрямованих на наближення до стандартів ЄС. ЄС надає фінансову підтримку в рамках європейської програми сусідства, що охоплює проекти інфраструктурного розвитку, підтримку малого і середнього бізнесу та стимулювання енергетичної незалежності. Важливим аспектом є гуманітарна допомога, яку Україна отримує від ЄС для подолання наслідків конфлікту на сході країни.

ЄС також є важливим політичним союзником України у протидії російській агресії, активно підтримуючи санкційну політику та міжнародні ініціативи з відновлення територіальної цілісності України. Окрім цього, ЄС допомагає Україні реалізовувати заходи з реформування сектору безпеки та впровадження європейських стандартів у сфері управління. Така підтримка не лише зміцнює безпеку України, але й сприяє її євроінтеграційним прагненням, закладаючи основи для подальшого зближення з ЄС.

Росія традиційно відіграє значну роль у формуванні зовнішньої політики України, що має корені в історичній, культурній та економічній залежності між двома країнами. Однак після анексії Криму та збройного конфлікту на сході України відносини з Росією зазнали кардинальних змін. Росія продовжує здійснювати агресивну політику щодо України, зокрема через військову присутність на її території та економічні санкції, що спрямовані на дестабілізацію внутрішньої ситуації в Україні [17].

Українська зовнішня політика, відповідно, має антиросійський вектор, зосереджений на послабленні впливу Росії у країні та забезпеченні незалежності у прийнятті стратегічних рішень. Україна посилює співпрацю з міжнародними організаціями, зокрема з НАТО та ЄС, для отримання підтримки у протистоянні російській агресії [16]. Водночас Росія намагається підтримувати власний вплив через політичні та економічні інструменти, включаючи енергетичну залежність України, що залишається одним із головних викликів у сфері національної безпеки.

Зовнішня політика України значною мірою залежить від здатності підтримувати баланс між впливом великих міжнародних акторів. США і ЄС залишаються ключовими стратегічними партнерами, що забезпечують Україні економічну, політичну та військову підтримку, необхідну для протистояння російській агресії. З іншого боку, відносини з Китаєм надають додаткові можливості для розвитку інфраструктури та економіки, що зміцнює внутрішню стійкість України.

Водночас виклики, які створює Росія, змушують Україну орієнтуватися на євроатлантичні структури та зміцнювати обороноздатність. Взаємодія з усіма чотирма акторами вимагає від України стратегічної гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змін у міжнародному середовищі. Завдяки цьому зовнішня політика України спрямована на побудову багатовекторного партнерства, що дозволяє ефективно відповідати на загрози і забезпечувати стабільний розвиток.

Для зміцнення позицій України на міжнародній арені необхідні стратегічні кроки, спрямовані на розвиток багатосторонніх партнерств, посилення оборонного потенціалу, економічної стійкості та активної участі в міжнародних організаціях [16]. Такі рекомендації охоплюють як політичну, так і безпекову сфери, а також акцентують увагу на важливості модернізації економіки та активної дипломатичної діяльності для досягнення стратегічних цілей.

Основним напрямом зміцнення міжнародних позицій є розвиток стратегічних відносин із ключовими партнерами – Сполученими Штатами Америки, Європейським Союзом та країнами НАТО [16]. Співпраця із США повинна продовжуватися у вигляді програми оборонної та фінансової допомоги, що включає постачання сучасного озброєння, проведення спільних навчань і підготовку українських військових за натівськими стандартами. Розвиток партнерства з ЄС може бути посилений за рахунок більшої інтеграції в програми Європейської політики сусідства, а також поглибленої участі у проєктах у рамках Спільної політики безпеки та оборони ЄС. Водночас для досягнення повноцінної

інтеграції до НАТО необхідно продовжити впровадження військових реформ і підвищення рівня сумісності з силами Альянсу.

Крім цього, для посилення позицій на міжнародній арені важливо розвивати двосторонні відносини з країнами Балтії, Польщею, Румунією та іншими державами, які поділяють безпекові виклики, пов'язані з агресією Росії. Ці країни є надійними партнерами в контексті оборонної політики, і їх підтримка може бути цінною як на політичному рівні в НАТО та ЄС, так і в контексті регіональної співпраці, наприклад, у форматах, як-от Люблінський трикутник.

З метою забезпечення стійкості перед зовнішніми загрозами, зокрема з боку Росії, Україні необхідно продовжувати реформи у секторі безпеки та оборони, а також модернізувати збройні сили відповідно до стандартів НАТО. Це включає оновлення військової техніки, розвиток системи кіберзахисту, впровадження новітніх технологій у розвідці та посилення протиповітряної оборони. Україна може розвивати власні оборонні потужності через створення нових підприємств оборонно-промислового комплексу або залучення іноземних інвестицій для виготовлення озброєння на території України. Важливо також посилювати внутрішню стійкість через систему мобілізаційної підготовки, резерву та підвищення професійної підготовки особового складу.

У контексті кібербезпеки, яка є надзвичайно важливою для захисту критичної інфраструктури, необхідно продовжувати співпрацю з країнами ЄС та США, щоб отримувати доступ до передових технологій і залучати експертів для навчання українських фахівців. Створення власних підрозділів кіберзахисту, здатних оперативно реагувати на загрози, є важливою складовою національної безпеки. Систематичний обмін інформацією та кращими практиками із західними партнерами сприятиме зниженню ризиків кібератак та дестабілізації.

Україна має посилювати свою позицію в міжнародних організаціях, таких як ООН, ОБСЄ, Рада Європи, що є важливими платформами для захисту суверенітету та територіальної цілісності [1]. У рамках ООН, Україна може виступати ініціатором нових резолюцій, спрямованих на консолідацію міжнародної підтримки щодо деокупації тимчасово окупованих територій [1].

Важливо також використовувати майданчики ОБСЄ та Ради Європи для привернення уваги до порушень прав людини в окупованих Криму та Донбасі [1].

Крім того, Україні слід посилити свою участь у міжнародних миротворчих та безпекових місіях, що демонструє її активну роль у підтримці глобальної стабільності та підвищує рівень міжнародної довіри. Це також дозволяє Україні налагодити тісніші контакти з країнами-партнерами та забезпечити залучення своїх військових до миротворчих операцій, що підвищує рівень їхньої підготовки.

Для зміцнення міжнародних позицій важливо розвивати економічну дипломатію, спрямовану на залучення іноземних інвестицій, стимулювання експорту та розширення торговельних зв'язків. Україні варто підвищити інвестиційну привабливість через вдосконалення правової бази, гарантування захисту прав інвесторів та зниження рівня корупції. Залучення іноземних інвесторів, зокрема з ЄС, США та країн Азії, може забезпечити фінансування проєктів у критично важливих галузях, як-от енергетика, інфраструктура та ІТ.

Крім цього, важливо розвивати енергетичну незалежність через диверсифікацію постачання енергоносіїв і перехід на відновлювальні джерела енергії. Це сприятиме зниженню залежності від російських енергоресурсів і зменшить вразливість до економічного тиску. Активна співпраця з ЄС та іншими партнерами в галузі енергетичної безпеки дозволить Україні реалізувати енергетичні проєкти, що відповідають міжнародним стандартам і забезпечують її енергетичну незалежність.

Україні важливо посилити свою комунікаційну політику на міжнародній арені, забезпечуючи об'єктивне висвітлення подій і досягнень. Це включає створення нових інформаційних платформ, використання соціальних мереж для привернення уваги до важливих питань, а також поширення правдивої інформації про події в Україні. Підтримка громадянського суспільства та засобів масової інформації дозволить зміцнити внутрішній інформаційний простір і сприятиме посиленню довіри до України на міжнародному рівні.

Для протидії дезінформації та пропаганді необхідно впроваджувати програми з медіаграмотності, залучати міжнародних експертів і використовувати сучасні технології для швидкого виявлення та спростування фейків. Співпраця з партнерами у сфері інформаційної безпеки дозволить розробити ефективні механізми протидії інформаційним атакам, спрямованим на дестабілізацію ситуації в Україні та вплив на її міжнародний імідж.

Культурна дипломатія є важливим інструментом для зміцнення іміджу України на світовій арені. Розширення культурного обміну з іншими країнами дозволить створити позитивний імідж України як країни з багатою культурною спадщиною та сучасними творчими досягненнями. Важливо проводити українські культурні заходи за кордоном, підтримувати українське мистецтво та залучати світових митців до співпраці.

Крім того, міжнародні освітні програми, обмін студентами та участь у наукових проєктах сприятимуть налагодженню академічних зв'язків і підвищенню рівня освітнього потенціалу України. Це забезпечить інтеграцію українських вищих навчальних закладів до світової освітньої системи і підвищить рівень підготовки спеціалістів, які зможуть реалізувати важливі проєкти на національному та міжнародному рівнях.

Висновки до розділу III

Третій розділ аналізує наслідки та перспективи взаємодії України з військово-політичними блоками, зокрема з НАТО, ЄС та регіональними ініціативами, такими як Люблінський трикутник і ГУАМ. У межах цього розділу розглянуто, як співпраця з міжнародними організаціями впливає на національну безпеку України, а також оцінено можливі сценарії подальшого розвитку відносин з організаціями безпеки. Співпраця з НАТО та ЄС позитивно позначається на безпеці України, оскільки сприяє модернізації Збройних сил, адаптації до стандартів Альянсу та забезпеченню підтримки з боку західних партнерів у питаннях оборони, кібербезпеки та інформаційної безпеки. Участь у Програмі посилених можливостей НАТО, навчаннях на кшталт «Sea Breeze» і «Rapid Trident» дозволяє українським військовим вдосконалювати навички,

підвищувати рівень взаємодії з союзниками та покращувати боєздатність. Важливим напрямом стала кібербезпека та інформаційна оборона, зокрема через створення Національного координаційного центру кібербезпеки, розробку кіберстратегії та посилену співпрацю з міжнародними партнерами. Це стало особливо важливим в умовах гібридної війни з Росією, що включає кібератаки та інформаційні операції.

Членство в НАТО залишається стратегічною метою України, яке, крім гарантій безпеки, забезпечить доступ до системи колективної оборони. Проте для реалізації цієї мети потрібне подальше реформування оборонного сектору, а також політична підтримка з боку країн-членів Альянсу. Співпраця з ЄС у межах Спільної політики безпеки та оборони і Постійного структурованого співробітництва (PESCO) дозволяє Україні брати участь у європейських безпекових ініціативах, посилюючи кібербезпеку, протидіючи гібридним загрозам та модернізуючи інфраструктуру. Регіональні ініціативи, як-от Люблінський трикутник і ГУАМ, сприяють налагодженню партнерських відносин із сусідніми країнами, які мають подібні інтереси в безпековій сфері. Це дає Україні можливість оперативніше реагувати на спільні загрози, обмінюватися розвідувальною інформацією та проводити спільні навчання. Водночас альтернативний сценарій нейтралітету та зосередження на власній обороноздатності без інтеграції до військово-політичних блоків є менш реалістичним, оскільки не забезпечує достатніх гарантій безпеки в умовах агресивної політики Росії.

Найперспективнішим сценарієм є комбінований підхід, який включає інтеграцію до НАТО, поглиблену співпрацю з ЄС і активну участь у регіональних ініціативах. Такий підхід дозволяє Україні зміцнити обороноздатність, забезпечити міжнародну підтримку і залишатися частиною системи міжнародної безпеки. Сполучені Штати і Європейський Союз залишатимуться ключовими партнерами України, підтримуючи її економічну, політичну та військову стабільність. Натомість Росія продовжує створювати основний виклик безпеці України, змушуючи її орієнтуватися на євроатлантичні

структури та активізувати оборонне співробітництво із Заходом. Окрім цього, участь у міжнародних організаціях, таких як ООН, ОБСЄ, Рада Європи, дає Україні можливість захищати територіальну цілісність та посилювати свій голос на міжнародній арені.

Подальший розвиток відносин України з військово-політичними блоками має стратегічне значення для зміцнення національної безпеки, підвищення обороноздатності та наближення до європейських і євроатлантичних структур. Україні слід продовжувати курс на реформування оборонного сектора, адаптуючи його до міжнародних стандартів, що дозволить забезпечити стабільність і підвищити стійкість до сучасних викликів безпеки.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена аналізу відносин України з військово-політичними блоками, зокрема НАТО та іншими міжнародними альянсами. У ній було здійснено комплексне дослідження ключових аспектів цієї тематики:

1. Було досліджено поняття та класифікації військово-політичних блоків. У роботі розглянуто їхню роль у міжнародній системі безпеки, а також систематизовано за цілями, складом, географічним принципом та іншими параметрами. Це дозволило глибше зрозуміти механізми їхньої роботи та значення для України.
2. Здійснено історичний огляд розвитку відносин України з НАТО, починаючи з 1991 року. Було вивчено основні документи, які заклали основу для співпраці, такі як Хартія про особливе партнерство. Особлива увага приділена еволюції відносин у контексті безпекових викликів і політичних змін.
3. Проаналізовано сучасні взаємини України з іншими військово-політичними блоками, такими як ОДКБ. Виявлено, що Україна обрала співпрацю з НАТО через несумісність інтересів з ОДКБ, акцентуючи увагу на євроатлантичній інтеграції.
4. Вивчено вплив співпраці з військово-політичними блоками на національну безпеку України. Розглянуто, як участь у програмах НАТО сприяє реформуванню сектору безпеки, модернізації Збройних Сил та зміцненню обороноздатності. Це включало адаптацію стандартів Альянсу та проведення спільних військових навчань.
5. Було проведено аналіз перспектив інтеграції України до НАТО, враховуючи політичні, економічні та безпекові аспекти. Зазначено, що, попри виклики, такі як внутрішні реформи та зовнішній тиск з боку Росії, інтеграція до НАТО залишається стратегічною метою.
6. Зроблено прогноз подальших відносин України з військово-політичними блоками. Підкреслено важливість активізації співпраці з західними

партнерами для посилення міжнародної підтримки та гарантування безпеки країни в умовах сучасних загроз.

У підсумку, робота доводить, що взаємодія України з військово-політичними блоками сприяє зміцненню її національної безпеки, реформуванню оборонного сектору та інтеграції у систему міжнародної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 10 років тому була ухвалена перша резолюція ГА ООН щодо Криму. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. URL: <https://ppu.gov.ua/press-center/10-rokiv-tomu-bula-ukhvalena-persha-rezoliutsiia-ha-oon-shchodo-krymu/>.
2. Американська історія та політика. 2017. № 3. С. 280.
3. Артёмов І. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції. Книга 2: Україна – НАТО. Ужгород : Закарпат. держ. ун-т, Поліграфцентр «Ліра», 2008. 344 с.
4. Безпека в єдності: оборонна інтеграція ЄС та місце України в ній. Ми-Україна. URL: <https://weukraine.tv/blog/bezpeka-v-jednosti-oboronna-intehratsija-jes-ta-mistse-ukrajini-v-nij/>.
5. Безпека через партнерство. Брюссель : НАТО, SHAPE. 40 с.
6. Бжезінський З. Велика шахівниця / пер. з Англ. О. Фешовець. Львів – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 237 с.
7. В Україні розпочався найбільший в історії проект з демілітаризації. НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_22266.htm?selectedLocale=uk.
8. Відділ громадської дипломатії НАТО. Довідник НАТО. Брюссель : НАТО, 2006. 357 с.
9. Відносини з Україною. НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_37750.htm?selectedLocale=uk.
10. Військова присутність НАТО на сході Альянсу. НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_136388.htm?selectedLocale=uk.
11. Войтюк Т. Що означає для потенційного членства України в НАТО статус партнера з розширеними можливостями. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/48076-so-oznacaе-dla-potencijnogo-clenstva-ukraini-v-nato-status-partnera-z-rozsirenimi-mozlivostami/>.

12. Володимир Зеленський затвердив Стратегію національної безпеки України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-zatverdiv-strategiyu-nacionalnoyi-bezpek-63577>.
13. Волошаненко В. Що таке Будапештський меморандум і чи може він захистити Україну. Суспільне Кропивницький. URL: <https://suspilne.media/kropyvnytskyi/358542-so-take-budapestskij-memorandum-i-ci-moze-vin-zahistiti-ukrainu/>.
14. Все про НАТО / О. Білоус та ін. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2007. 118 с.
15. Гладієвський П. Мертвонароджена ОДКБ. Zbruc. URL: <https://zbruc.eu/node/113857>.
16. Давій-Березовська Ю. П'ять кроків для посилення незалежності України. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/08/27/7472132/>.
17. Ерман Г. Чи справді Казахстан віддаляється від Росії і чи можливе вторгнення до країни. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61866555>.
18. Ємець М. З'явився текст безпекової угоди України і ЄС. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/27/7189046/>.
19. Зовнішня політика України – 2008: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / ред. Г. Перепелиця. Київ : Ін-т зовніш. політики Дипломат. акад. України при МЗС України, 2009. 259 с.
20. Клименко А. Окупація Криму: як це було. Очима очевидця. Обозреватель. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/society/okupatsiya-krimu-yak-tse-bulo-ochima-ochividtsya.htm>.
21. Колапс СРСР і Манфред Вернер у Києві: співпраця Україна-НАТО на початку 1990-х. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/08/08/kolaps-srsr-i-manfred-verner-u-kyuevi-spivpraczya-ukrayina-nato-na-pochatku-1990-h/>.

22. Колективна оборона і Стаття 5. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_110496.htm.
23. Корогодський Ю. 25 років тому Україна підписала Хартію про особливе партнерство з НАТО. LB.ua. URL: https://lb.ua/news/2022/07/09/522655_25_rokiv_ukraina_pidpisala.html.
24. Кудряченко А. І. Берлінська криза 1948-1949 років - балансування на межі війни. Міжнародні конфлікти у світовій історії: досвід, уроки, застереження. 2009. С. 84–98.
25. Кузьменко Ю. Вірменія заморозила свою участь в ОДКБ на всіх рівнях – підтвердив Пашинян. Суспільне Новини. URL: <https://susplne.media/826361-virmenia-zamorozila-svou-ucast-v-odkb-na-vsih-rivnah-pidtverdiv-pasinan/>.
26. Люблінський трикутник має наблизити інтеграцію України до ЄС та НАТО, – МЗС. Depo.ua. URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/lyublinskiy-trikutnik-mae-nabliziti-integratsiyu-ukraini-do-es-ta-nato-mzs-202104111307801>.
27. Мелещенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції. Український історичний журнал. 2021. № 4. С. 104–113.
28. На першу зустріч Люблінського трикутника з ініціативи України запросили Тихановську – МЗС. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tykhanovska-zustrich-liublinskoho-trykutnyka/31073691.html>.
29. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. - початок XXI ст.): Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / З. А. Баран та ін. ; ред. М. М. Швагуляк. Львів : Тріада плюс, 2011. 742 с.
30. Організація Варшавського договору була збудником конфліктів у світі. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/12/19/organizacziya-varshavskogo-dogovoru-bula-zbudnykom-konfliktiv-u-sviti/>.

31. Північноатлантичний Альянс: історія, функції, структура та відносини з Україною / ред. Д. І. Дзвінчук. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 604 с.
32. Пінцак В. І., Ольга Олексіївна О. Еволюція німецького питання у зовнішній політиці західних держав та СРСР у період Другої світової війни. Історична панорама. 2013. Т. 17, № 17. С. 107–124.
33. Потехін О., Тодоров І. Глобалізація системи безпеки. Донецьк, 2011. 248 с.
34. Реформи у Збройних Силах України за стандартами НАТО. Україна до НАТО. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/75-rokiv-nato/reformy-u-zbroynikh-sylakh-ukrainy-za-standartamy-nato/>.
35. Реформування сектору безпеки України: отриманий досвід: матеріали міжнародної конференції «Україна – НАТО» / ред. О. С. Бодрук. Київ : НШМБ, DCAF, 2006.
36. Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 412 с.
37. Сировой М. Україна, Велика Британія та Польща створюють новий альянс: перші деталі. LIGA.net. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/kulebaraskryl-pervye-detali-alyansa-ukrainy-polshi-i-velikobritanii>.
38. Ситник Г. Воєнно-політичні конфлікти та міжнародна безпека: курс лекцій. Київ : ТОВ «САК ЛТД.», 2023. 92 с.
39. Терещук Г. Зустріч президентів Люблінського трикутника. Литва-Польща-Україна: спільна історія, спільна боротьба проти агресії Росії. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zustrich-prezydenty-lyublinskyu-trykutnyk/31618003.html>.
40. У Львові президенти України, Литви та Польщі підписали Спільну декларацію за результатами другого саміту Люблінського трикутника. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-lvovi-prezidenti-ukrayini-litvi-ta-polshi-pidpisali-spilnu-80313>.

41. Україна прагне долучитися до оборонної співпраці з ЄС в межах PESCO. EU-UA. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-pragne-doluchytysya-do-oboronnoyi-spivpratsi-z-yes-v-mezhah-pesco/>.
42. Україна стала першою державою-партнером НАТО, яка отримала такий оновлений пакет Цілей партнерства до 2025 року. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/11/03/ukrayina-stala-pershoyu-derzhavoyu-partnerom-nato-yaka-otrymala-takuj-onovlenyj-paket-czilej-partnerstva-do-2025-roku/>.
43. Україна, Грузія та Молдова створили новий формат співпраці для спільного руху в ЄС. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/05/17/7123240/>.
44. Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова. Національна безпека і оборона. 2014. № 5-6. С. 104.
45. Українці незадоволені темпом реформ – опитування. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/08/25/7078969/>.
46. Філіпов А. Як Україна може отримати запрошення від НАТО і які ризики це викличе. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/10/30/7197306/>.
47. Центр інформації та документації НАТО. Новини НАТО. 4-те вид. Брюссель : Від. громад. дипломатії штаб-квартири НАТО, 2005.
48. Центр Разумкова. Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. Київ, 2021. 71 с.
49. Червоненко В. Вступ до НАТО і ЄС закріпили в Конституції. Що це означає. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47155927>.
50. Штогрін І. «Любов» під дулами танків: як та чому розпався Варшавський договір. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/trydtsyatrokiv-samorozpusku-varshavskoho-dohovoru/31331987.html>.

51. Blank S. J. *European Security and NATO Enlargement: A View from Central Europe*. Carlisle : Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 1998. 185 p.
52. Congressional Research Service. *American War and Military Operations Casualties: Lists and Statistics*. Washington, D.C. : Congressional Research Service, 2020. 23 p.
53. Elsea J. K., Weed M. C. *Declarations of War and Authorizations for the Use of Military Force: Historical Background and Legal Implications*. Washington, D.C. : Congressional Research Service, 2014. 107 p.
54. Frieden J., Lake D., Schultz K. *World Politics: Interests, Interactions, Institutions*. New York : W. W. Norton & Company, 2018. 594 p.
55. Kim T. Why Alliances Entangle But Seldom Entrap States. *Security Studies*. 2011. Vol. 20, no. 3. P. 350–377.
56. Powell R. Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate. *International Organization*. 1994. Vol. 48, no. 2. P. 313–344.